

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa, dnia 15 listopada 2016 r.

Poz. 9728

Elektronicznie podpisany przez:

Sławomir Parys

Data: 2016-11-15 15:33:25

UCHWAŁA NR XXIV/117/2016 RADY GMINY PIONKI

z dnia 4 listopada 2016 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Pionki na lata 2016-2020”

Na podstawie art.18 ust.2 pkt.15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 446) oraz art.87 ust.3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.) uchwala się co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Pionki na lata 2016-2020, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Pionki.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodniczący Rady Gminy:
Tomasz Wojciech Wróbel

Załącznik do Uchwały Nr XXIV/117/2016
Rady Gminy Pionki
z dnia 4 listopada 2016 r.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Pionki na lata 2016-2020

1. WSTĘP	3
1.1. CELE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY PIONKI.	3
1.2 . PODSTAWĘ PRAWNĄ OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY PIONKI STANOWIĄ:	4
 2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	14
2.1. STRATEGIĄ ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO	14
2.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z WOJEWÓDZKIM PROGRAMEM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE MAZOWIECKIM.....	17
2.3. CELE KRAJOWEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW	19
2.4. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W SFERZE OCHRONY ZABYTKÓW	19
2.5. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO.....	21
2.6. NARODOWY PLAN ROZWOJU.....	22
 3.UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	23
3.1 MISJA ROZWOJU GMINY	23
3.2 WYNIKAJĄCE ZE STRATEGII ROZWOJU GMINY	25
3.3 WYNIKAJĄCE ZE STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY PIONKI.....	25
 4. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY PIONKI	36
4.1 OPRACOWANIE HISTORYCZNE GMINY PIONKI	37
GENEZA POWSTANIA.....	37
STRUKTURA UŻYTKOWANIA TERENU	40
4.2 WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH NIERUCHOMYCH	41
4.3 REJESTR OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH RUCHOMYCH-WYKAZ OBIEKTÓW WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW:.....	41
4.4 WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH RUCHOMYCH-OBIEKTY POD OPIEKĄ KONSERWATORA WYKAZ ZABYTKÓW GMINY PIONKI	42
4.5 WYKAZ MIEJSC I OBIEKTÓW KULTU RELIGIJNEGO.....	43
4.6 WYKAZ MIEJSC PAMIĘCI.....	43
4.7 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE	52
 5. ZADANIA GMINY W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI:	53
 6.MONITORING DZIAŁANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI ..	55
 7. SPIS RYSUNKÓW I TABEL:	56
 8. ŹRÓDŁA.....	56
 9. ZAŁĄCZNIK ZAWIERAJĄCY ZWERYFIKOWANĄ GMINNĄ EWIDENCJĘ ZABYTKÓW	56

1. WSTĘP

1. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j., Dz. U. z 2014r. poz. 1446 z późn. zm.). nakłada na gminy obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Mówi o tym artykuł 87 ustawy. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Przyjęty przez Radę Gmin w formie uchwały, gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Będzie służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Program opieki nad zabytkami ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. matką ojczyzną. Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu Wójt Gminy Pionki co dwa lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

1.1. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

- **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 114 poz. 946 w przepisach art.5, art. 6 ust. 1 i art. 86)**

Ochrona zabytków jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela. Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce:

„Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art.6. ust. 1), oraz każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86)”.

- **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (T.j., Dz. U. z 2015 r. poz. 1045)**

Zgodnie z art. 7 ust.1 pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do własnych zadań gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami.

1.2. Podstawę prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Pionki stanowią:

- **Analiza Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 114 poz. 946 w przepisach art.5, art. 6 ust. 1 i art. 86)**

Ochrona zabytków jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela. Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce:

„Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art.6. ust. 1), oraz każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86)”.

- **Analiza Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j., Dz. U. z 2015 r. poz. 1045)**

Zgodnie z art. 7 ust.1 pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do własnych zadań gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami, stwierdzając, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy tj.: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

2) Analiza zapisów Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j., Dz. U. z 2015 r. poz. 397 z późn. zm.).

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli (właścicieli i użytkowników obiektów

zabytkowych). Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Wprowadza pojęcia ochrony i opieki. Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Natomiast opieka nad zabytkami (art. 5) sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.

Opiece i ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6):

- zabytki nieruchome - krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- zabytki ruchome –dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, wytwory sztuki ludowej, rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,

- zabytki archeologiczne –pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Ochronie ustawodawczej mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wskazuje także formy ochrony zabytków (art. 7), do których należą:

- wpis do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie decyzji wydanej przez WKZ z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy;
- uznanie za Pomnik Historii przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego;
- utworzenie parku kulturowego przez Radę Gminy na podstawie uchwały;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa wskazuje procedury uzyskiwania pozwoleń na prace przy zabytkach: zabytki wpisane do rejestru zabytków:

Zgodnie z art. 36 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

1. prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
2. wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
3. prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
4. prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
5. prowadzenie badań archeologicznych;
6. przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
7. trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
8. dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
9. zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
10. umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
11. podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. wprowadziła obowiązek sporządzenia przez samorządy programów opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 87 tej Ustawy zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza odpowiednio wojewódzki,

powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Program ten, po uzyskaniu opinii wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, przyjmowany jest odpowiednio przez Sejmik Województwa, Radę Powiatu i Radę Gminy (art. 87.3). Na poziomie powiatu, województwa i gminy program taki sporządza się na okres 4 lat (art. 87.1.), z czego po okresie 2 lat zarząd województwa, powiatu i wójt sporządzają sprawozdanie, które odpowiednio przedstawia się Sejmikowi Województwa, Radzie Powiatu lub Radzie Gminy (art. 87.5), a następnie przekazywane jest Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 87.6).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele gminnych programów opieki nad zabytkami, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

▪ **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (T.j., Dz. U. z 2015 r. poz. 122 z późn. zm.)**

Zgodnie z zapisami Ustawy, prognoza oddziaływania na środowisko sporządzana przy okazji opracowywania polityk, strategii, planów lub programów powinna (...) „obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”.

Istotne jest nałożenie na wójtów i burmistrzów obowiązków zarówno zawiadomienia m.in. wojewódzkiego konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego i występowania o opinie i wnioski oraz uzgodnienia.

▪ **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j., Dz. U. 2015 r. poz. 151 z późn. zm.)**

Ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny i podkreśla fakt, że obiekt budowlany należy projektować i budować zapewniając: „ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską”.

1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.
2. Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.
3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
4. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Nie zajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych;

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j., Dz. U. 2015 r. poz. 782 z późn. zm.)

Jednym z wymienionych celów publicznych jest „(...)opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”. Kolejne zapisy precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa (tu wyjątkiem są nieruchomości będące we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych) lub jednostki samorządu terytorialnego oraz wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek, podział nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków. Ponadto dopuszczono możliwość nałożenia na nabywcę nieruchomości gruntowej, oddawanej w użytkowanie wieczyste, obowiązku (zapisanego w umowie) odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych. Taki sam obowiązek można nałożyć w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu.

Ważne dla właściciela zabytku i zarządcy nieruchomości będącej w trwałym zarządzie są zapisy mówiące o obniżce o 50% ceny nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków, chociaż dopuszczono tu także

możliwość podwyższenia lub obniżenia tej bonifikaty oraz o obniżce o 50% opłat z tytułu trwałego zarządu, która to bonifikata również może być podwyższona lub obniżona. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j., Dz. U. z 2015 r. poz. 1651)**

Ustawa określenie „tereny zieleni” definiuje jako „tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe oraz cmentarze, a także zieleń towarzyszącą ulicom, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom oraz obiektom kolejowymi przemysłowym”. Zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków wydaje WKZ; dotyczy to również drzew owocowych. Ustawodawca posłużył się również pojęciem „wartości historycznych”, „kulturowych”, które są jednym z czynników ważnych przy tworzeniu parków krajobrazowych, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, ustanawianiu pomników przyrody i innych czynnościach.

- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j., Dz. U. z 2012 r. poz. 406 z późn. zm.)**

W Ustawie zapisano, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym, natomiast państwo, jako mecenas, wspiera tę działalność, a minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspomóc finansowo realizację planowanych na dany rok zadań.

Sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami, których celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami. Stąd też szeroko pojęta opieka nad zabytkami niekoniecznie musi oznaczać bezpośrednie czynności przy zabytku, ale również gromadzenie wiedzy o zabytkach, jej udostępnianie poprzez np. organizację wystaw, edukację społeczeństwa dotyczącą ochrony zabytków, uświadomienie istnienia odziedziczonych po dawnych mieszkańcach dóbr kultury, uwrażliwienie na wyjątkowy charakter tego dziedzictwa.

Akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (tekst jednolity, Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami):

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym**

**do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań
zabytków (Dz. U. 2015 poz. 1789)**

Rozporządzenie określa sposób i tryb wydawania pozwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, prac restauratorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Określa również sposób i tryb wydawania pozwoleń na przemieszczenie zabytku nieruchomego, trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru zabytków, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje, dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków, zmianę przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub sposobu korzystania z tego zabytku, umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, prowadzenie badań archeologicznych, wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku. Rozporządzenie określa też kwalifikacje, jakie powinny posiadać osoby uprawnione do prowadzenia prac konserwatorskich, prowadzenia prac restauratorskich, prowadzenia badań konserwatorskich, prowadzenia badań architektonicznych oraz prowadzenia badań archeologicznych, dodatkowe wymagania, jakie powinny spełniać osoby kierujące robotami budowlanymi oraz wykonujące nadzór inwestorski, przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, standardy, jakim powinna odpowiadać dokumentacja prac konserwatorskich i prac restauratorskich, przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków, oraz badań archeologicznych.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661)**

Rozporządzenie określa sposób prowadzenia rejestru zabytków, krajowej ewidencji zabytków, wojewódzkich ewidencji zabytków, gminnych ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Rejestr zabytków prowadzi się w trzech księgach (A – zabytki nieruchome, B – zabytki ruchome oraz C – zabytki archeologiczne) o określonych wymiarach(46x30). Przedstawione zostały dokładne informacje o tym co powinno się znajdować w karcie zabytku nieruchomego, ruchomego i archeologicznego oraz w karcie adresowej zabytku i w karcie informacyjnej wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Zostały też przedstawione w załączeniu przykładowe karty dla wszystkich wymienionych wcześniej kart.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. Nr 112, poz. 940)**

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków udzielają organy wymienione w art. 74 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wniosek składa właściciel lub posiadacz zabytku do:

- urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, o dotację udzielaną przez ministra;
- wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków, właściwego dla miejsca położenia albo przechowywania zabytku o dotację udzielaną przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W pierwszym wypadku istnieją trzy terminy składania wniosków:

- do dnia 31 marca roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku,
- do dnia 31 października roku poprzedzającego realizację prac, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone,
- do dnia 31 marca roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone;

Wnioski składane do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków muszą być dostarczone do:

- dnia 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku
- dnia 28 lutego roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone. Rozporządzenie określa również dokładne informacje o tym co powinno znaleźć się we wniosku.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. Nr 212, poz. 2153)**

Rozporządzenie określa kierunki jakie mają powziąć odpowiednie organy państwowe i instytucje na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Główny cel został określony następująco ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Przedstawia również kroki mające na celu zmniejszenie ryzyka nieszczęśliwych wypadków tj. pożar, zwarcie instalacji technicznej. Zaleca przygotowanie planów ochrony zabytków na wypadek:

- pożaru;
- powodzi, ulewy lub zalania z innych przyczyn;
- wichury;

- katastrofy budowlanej, awarii technicznej, chemicznej;
- demonstracji i rozruchów ulicznych, rabunku lub aktu wandalizmu;
- ataku terrorystycznego;
- konfliktu zbrojnego.

Dokładane zalecenia kto przygotowuje plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych określa w całości § 4:

1. Plan ochrony zabytków jednostki organizacyjnej na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje kierownik jednostki organizacyjnej posiadającej zabytki, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, oraz przedstawia do zatwierdzenia wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta).
2. Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta); plan ten podlega

uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu.

3. Powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje starosta; plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze województwa.
4. Wojewódzki plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wojewódzki konserwator zabytków, w uzgodnieniu z wojewodą i Szefem Obrony Cywilnej Kraju.
5. Krajowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

▪ **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz. U. Nr 124, poz. 1304)**

Rozporządzenie określa sposób w jaki należy złożyć wniosek o przyznanie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”, w jaki zostaje wręczona, noszenia oraz wygląd odznaki. Wymagania formalne wniosku sprawdza Generalny Konserwator Zabytków, wystawia też opinię. Odznaka jest dwustopniowa: złota – wyższy stopień oraz srebrna – niższy stopień. Minister lub upoważniona przez niego osoba wręcza wyróżnionemu odznakę w Międzynarodowym Dniu Ochrony Zabytków lub w czasie innych uroczystości związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

▪ **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. Nr 89, poz. 510)**

Rozporządzenie określa tryb składania wniosków na jednorazowy lub wielokrotny, stały bądź czasowy wywóz zabytku poza granice. Oględzinami zabytku zajmuje się wojewódzki konserwator zabytków. Po zakończeniu czynności przesyła ustalenia wraz z wnioskiem do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Paragraf 17 informuje o tym, że „Zezwolenia, pozwolenia i zaświadczenia na wywóz zabytków za granicę lub przedmiotów o cechach zabytków wydane na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów zachowują ważność, wyłącznie na

wywóz z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, na czas określony w tych dokumentach".

prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 1 lipca 2013 r.** zmieniające rozporządzenie w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2013 r., poz. 784),
- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r.** w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz. U. 2004 nr 124 poz. 1302).
- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r.** w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2004 r. Nr 30, poz. 259),
- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r.** w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz.U. z 2015r. poz. 979),
- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r.** w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259),

2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

2.1 Strategią rozwoju województwa mazowieckiego

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO DO ROKU 2030 Opracowana w roku 2013

W dokumencie zawarta jest diagnoza stanu Województwa mazowieckiego, warianty prognoz oraz założenia strategiczne do realizacji. W aspekcie GPOZ dla Gminy Pionki najistotniejsze wydają się fragmenty zapisów dotyczące:

- Kultury i dziedzictwa kulturowego

Województwo mazowieckie zajmuje znaczącą pozycję na „kulturowej” mapie Polski. Centrum kulturalnym województwa mazowieckiego o znaczeniu tak regionalnym, jak i narodowym jest Warszawa. Stolica skupia największą liczbę wyspecjalizowanych urzędów i instytucji kultury oraz miejsc rozrywki. Oprócz Warszawy, znaczącą rolę w rozwoju kultury w regionie pełnią Pułtusk, Płock, Radom, Siedlce, Ciechanów, Szydłowiec, Góra Kalwaria, Iłża, Przasnysz, Sierpc, Węgrów i Ostrołęka.

W województwie funkcjonuje 116 obiektów, co stanowi 14,9% wszystkich obiektów w Polsce. Ekspozycje i wystawy muzealne w 2011 roku odwiedziło 4,7 mln osób.

Województwo mazowieckie posiada bogate dziedzictwo kulturowe, charakteryzujące się dużą liczbą zabytków wpisanych do rejestru, co plasuje region na 4 pozycji w kraju. Region mazowiecki obfituje w liczne pamiątki dziedzictwa historycznego, kulturowego i materialnego z różnych epok. Wiele z nich przekracza wymiar regionalny, a nawet krajowy. Do rejestru zabytków zostało wpisanych 6 487 obiektów nieruchomych m.in. układy urbanistyczne (127), obiekty: publiczne (583), mieszkalne (1 763), przemysłowe (261), obronne (55), sakralne (1 032) oraz tereny zieleni (936) i cmentarze (354).

W województwie mazowieckim położonych jest około 131 miast historycznych. Interesujące wartości posiadają miasta - ogrody, spośród których Podkowa Leśna ma najbardziej czytelny i najlepiej zachowany układ.

Współczesny zakres ochrony zabytków to skala krajobrazu, w którym mieszczą się wszystkie budowle, dzieła, założenia i zespoły będące przedmiotem ochrony. W oparciu o Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, wyznaczono do objęcia ochroną prawną następujące cenne krajobrazy historyczne: Opinogóra, Wyszogród – Czerwińsk, Solec, Czarnolas, Liw – Stara Wieś, Góra Kalwaria, Puszcza Biała – Pułtusk, Kurpie, Modlin, Skarpa Warszawska, Przyczółek Warecko – Magnuszewski.

Poza stolicą obfitującą w najcenniejsze obiekty historyczne (14 zamków 155 pałaców 345 dworów oraz często im towarzyszące 372 zespoły folwarczne, niektóre związane są z ważnymi postaciami historycznymi np.: Czarnolas k. Zwolenia (Jan Kochanowski), Głuchy (własność rodziny Cypriana Kamila Norwida), Żelazowa Wola (Fryderyk Chopin), Stawisko w Podkowie Leśnej (Jarosław Iwaszkiewicz), Chlewiska k. Siedlec), istotne dla dziedzictwa kulturowego regionu skupiska zabytków występują m.in. w: Żyrardowie, Iłży, Radomiu, Płocku, Ciechanowie, Pułtusku, Szydłowcu oraz Ostrołęce i Przasnyszu.

Najliczniejszą grupę wśród obiektów zabytkowych stanowią budynki mieszkalne, gdzie na szczególną uwagę zasługuje zabudowa drewniana. Obiekty sakralne (1032) stanowią drugą ważną grupę zabytków pod względem liczebności.

W ostatnim okresie szczególną rolę w rozwoju turystyki mają budowle fortyfikacyjne i obronne oraz po przemysłowe.

Znaczącym elementem środowiska kulturowego są zabytkowe cmentarze.

Na terenie województwa możemy odnaleźć wiele śladów walk narodowo-wyzwoleńczych z różnych okresów historycznych.

Jednym z wielu zasobów kulturowych województwa są miejsca wydarzeń historycznych (131 miast historycznych). Do najstarszych należą: Płock, Radom, Pułtusk, Szydłowiec, Góra Kalwaria, Sierpc, Iłża, Węgrów oraz Żyrardów. Cennym elementem historycznego dziedzictwa jest 17 przedwojennych miast ogrodów, które powstały zgodnie z idealistyczną wizją miasta-ogrodu promowaną przez Ebenezera Howarda. Jedno spośród nich, Konstancin-Jeziorna, jest obecnie ważnym ośrodkiem uzdrowiskowym. Na

Mazowszu znajduje się jeden z największych zabytków militarnych w Polsce i Europie, Twierdza Modlin, z zabytkowym, dwukilometrowym koszarowcem. Do cennych obiektów architektury obronnej zalicza się także Twierdzę Warszawa Częścią składową zabytków materialnych regionu są zabytki ruchome, których miejscem znacznego nagromadzenia są placówki muzealne i archiwa. Zabytki ruchome stanowią również element wystroju i wyposażenia kościołów oraz cmentarzy. Składniki niematerialne stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego, gdyż kształtują tożsamość lokalną i regionalną.

Należy podkreślić, że Mazowsze nie było i nie jest jednorodne kulturowo. Na jego obszarze wyróżnia się następujące główne regiony etnograficzne: kurpiowski, łowicki, podlaski, kozienicki, iłżecko – starachowicki, opoczyńsko – konecko – przysuski, sannicki i kołbielski.

Przejawem dumy regionalnej mogą być elementy krajobrazu kulturowego jak zamki, pałace, obiekty sakralne jak również folklor i sztuka ludowa oraz tradycje. Ważną rolę w kulturze lokalnej odgrywa również krajobraz przyrodniczy.

Najważniejsze problemy w dziedzinie kultury i dziedzictwa kulturowego występujące na Mazowszu to: spadek liczby instytucji kultury pociągających za sobą zmniejszenie oferty kulturalnej regionu; licznie występujące w regionie zabytki znajdują się bardzo często w złym stanie technicznym, zaś zabudowa drewniana ulega postępującej eliminacji z kulturowego krajobrazu Mazowsza, małych nakładów na rewitalizację i renowację zasobów środowiska kulturowego, słabo rozwiniętych produktów turystycznych związanych z wykorzystaniem zasobów środowiska kulturowego, niepokojącego faktu likwidacji znacznej liczby bibliotek w województwie braku promocji i małej wiedzy dotyczącej regionu oraz niewystarczającej identyfikacji mieszkańców z Mazowszem.

Należy dążyć do wsparcia towarzystw regionalnych i lokalnych oraz organizacji pozarządowych, które pełnią istotną rolę w pielęgnowaniu i kultywowaniu tożsamości regionalnej.

2.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z wojewódzkim programem opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim

Wojewódzki program opieki nad zabytkami sporządzany jest, co 4 lata przez zarząd województwa. Program wykonany z uwzględnieniem celów analogicznych, jak i w programie gminnym, przyjmowany jest do realizacji przez sejmik wojewódzki po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami zarząd województwa, co 2 lata sporządza sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami, przedstawiane sejmikowi województwa.

Jednocześnie sprawozdanie takie jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z powiatowym programem opieki nad zabytkami

Powiat radomski to miejsce o bardzo dużej atrakcyjności turystycznej, o ogromnych walorach krajobrazowych i przyrodniczych oraz bogatym zasobie obiektów zabytkowych świadczące o ciekawej historii.

Na terenie Powiatu znajduje się szereg obiektów wpisanych do rejestru zabytków, są to obiekty sakralne, budynki użyteczności publicznej, budynki mieszkalne, parki, cmentarze i stanowiska archeologiczne.

Cele powiatowego programu opieki nad zabytkami definiuje art. 87 ust. 1 : włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

- wykspionowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Zgodnie z cytowaną ustawą, podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest ewidencja zabytków. Ustawa nie zobowiązuje powiatu do tworzenia ewidencji zabytków. Obowiązek taki mają gminy oraz Wojewódzki Konserwator Zabytków. Program opieki nad zabytkami dla powiatu radomskiego tworzony jest zasadniczo na podstawie rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków, przekazanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, ewidencji gminnych, jak też miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i planów odnowy miejscowości, oraz lokalnych wizji.

Ustawa wymienia następujące formy ochrony zabytków:

1. wpis do rejestru zabytków,
2. uznanie za pomnik historii,
3. utworzenie parku kulturowego,
4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Określa też organy ochrony zabytków, którymi są minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego i wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

2.3 Cele Krajowego Programu Ochrony Zabytków

Opracowanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest ustawowym obowiązkiem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Program określić ma cele, kierunki oraz zadania organów i jednostek administracji publicznej, jak również warunki i sposób finansowania planowanych działań wraz z harmonogramem ich realizacji. Dotyczy to: uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami, stan zabytków ruchomych i nieruchomych, pomniki historii i obiekty wpisane na listę światowego dziedzictwa, stan zabytków archeologicznych, stan zabytków techniki, stan służb konserwatorskich, stan opieki nad zabytkami, stan uregulowań prawnych, działania o charakterze systemowym: powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, polityką przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa, wypracowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego i wprowadzenie jej do polityk sektorowych. System finansowania: stworzenie sprawnego systemu finansowania, ochrony i opieki konserwatorskiej, dokumentowanie, monitorowanie i standaryzacja metod działania: dokumentowanie, monitorowanie, ujednolicanie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych, kształcenie i edukacja, kształcenie specjalistyczne, podyplomowe, edukacja społeczeństwa, edukacja właścicieli i użytkowników, współpraca międzynarodowa, współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca z obszarem Europy Środkowej.

2.4 Strategiczne cele polityki państwa w sferze ochrony zabytków

Cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków zostały sformułowane w Narodowym Programie Kultury "Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2013".

Podstawą do jego opracowania było uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju i upowszechniania kultury. Dziedzictwo zostało określone jako potencjał poszczególnych regionów, który sprzyjać ma wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

Celem strategicznym Narodowego Programu jest: intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie

kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych. Celami częściowymi programu i sposobami ich realizowania są: poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków poprzez zmiany instytucjonalne, prawne i funkcjonalne w sferze dokumentacji i ochrony zabytków oraz procesu oferowania zabytków na rynku, kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne poprzez formułowanie projektów rewaloryzacji zabytków i ich adaptacji na cele społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości w wyniku tworzenia zintegrowanych narodowych produktów turystycznych poprzez programowanie i wdrażanie kompleksowych, programów dotyczących markowych produktów turystyki kulturowej w Polsce w latach 2004-2013, promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego, rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez podnoszenie wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, podnoszenie zainteresowań społeczeństwa problematyką ochrony zabytków, powołanie zespołu naukowego zajmującego się badaniami nad wpływem zachowania i rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno-ekonomiczny, tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej poprzez promowanie zachowania dziedzictwa kulturowego wsi, zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za granicę – sieci informacji wirtualnej o zabytkach wywożonych i zaginionych. Spodziewane rezultaty działań, opartych na realizacji celów częściowych, dla opieki nad zabytkami to: podniesienie świadomości społeczeństwa w kwestii znaczenia ochrony dziedzictwa kulturowego, dostęp do informacji o zabytkach, wzbogacenie obszarów aktywizacji społecznej wykorzystanie wypracowanych zasad postępowania i metod działania dla stworzenia markowego produktu turystycznego zasilenie sfery ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez pozyskanie dodatkowych środków, wieloletnie gwarancje Ministra Kultury dla kredytów inwestycyjnych w sferze dziedzictwa kulturowego zaciąganych przez instytucje publiczne, określenie zasad zagospodarowania i adaptacji zabytków oraz nadawania im nowych funkcji

w celu zwiększenia atrakcyjności komercyjnej zabytków, ustanowienie skutecznych zasad interwencyjnych robót zabezpieczających, podejmowanych w przypadku zagrożenia zabytkowej substancji oraz skutecznej egzekucji zwrotu poniesionych kosztów, realizacja zasad partnerstwa publiczno-prywatnego w sferze adaptacji zabytków do nowych funkcji.

2.5 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego uchwalony przez Sejmik Województwa Mazowieckiego w dniu 7.06.2004r. Uchwałą nr 65/2004 (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 217z 28.08.2004r., poz.5811) w zakresie ochrony zabytków porusza następujące kwestie:

- Kształtowanie tożsamości kulturowej Mazowsza poprzez pielęgnowanie, rozwój lokalnych, materialnych i niematerialnych dóbr kultury
- Potrzebę podnoszenia stanu świadomości społecznej w zakresie dziedzictwa historycznego, wspólnoty dziejów, tradycji
- Zobowiązanie do ochrony i utrzymania zabytków, przy uwzględnieniu potrzeb współczesnego społeczeństwa (zgodnie z Konwencją w sprawie Ochrony zabytków Architektonicznych w Europie. Podpisaną w Cordobie w 1995 r.)
- Szczególne uwzględnienie poniższych zagadnień:
 - ochrony architektury drewnianej,
 - ochrony zespołów architektoniczno –parkowych, jako obrazu historycznej struktury społecznej,
 - uświadomienia, iż współczesny zakres ochrony zabytków odbywa się w skali ponad jednostkowej, zawierającej budowle, dzieła, założenia i zespoły stanowiące przedmiot ochrony,
 - zróżnicowanie potrzeb ochrony, z punktu widzenia przyrodniczego, kulturowo
 - zabytkowego, historycznego, turystyczno –wypoczynkowego, etc.

2.6 Narodowy Plan Rozwoju

Zgodny z Narodowym Planem Rozwoju (uchwalonym Ustawą z dn.20.04.2004 r. Dz. U. z 2004 r. nr 116, poz. 1206)) Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” służy do wdrażania Narodowej Strategii rozwoju Kultury w sferze dotyczącej niniejszego opracowania najważniejszy cele realizacji Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Kultury i Ochrona Dziedzictwa Kulturowego na lata 2007-2013.

Polska posiada zasoby kulturowe o ogromnej wartości i dużym zróżnicowaniu. Na zasoby te składają się elementy dziedzictwa kulturowego, będącego efektem skomplikowanych procesów cywilizacyjnych, wielokulturowości, otwarcia Polski na mniejszości narodowe, etniczne i religijne oraz tysiącletniej historii państwa.

Wyrazem tego jest fakt wpisania wielu polskich zabytków na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. Ważnym elementem zasobów kulturowych kraju są gromadzone od wieków dzieła sztuki, zasoby archiwalne i biblioteczne, a także rozwijająca się kultura współczesna, reprezentowana przez uznanych twórców o europejskiej i światowej sławie.

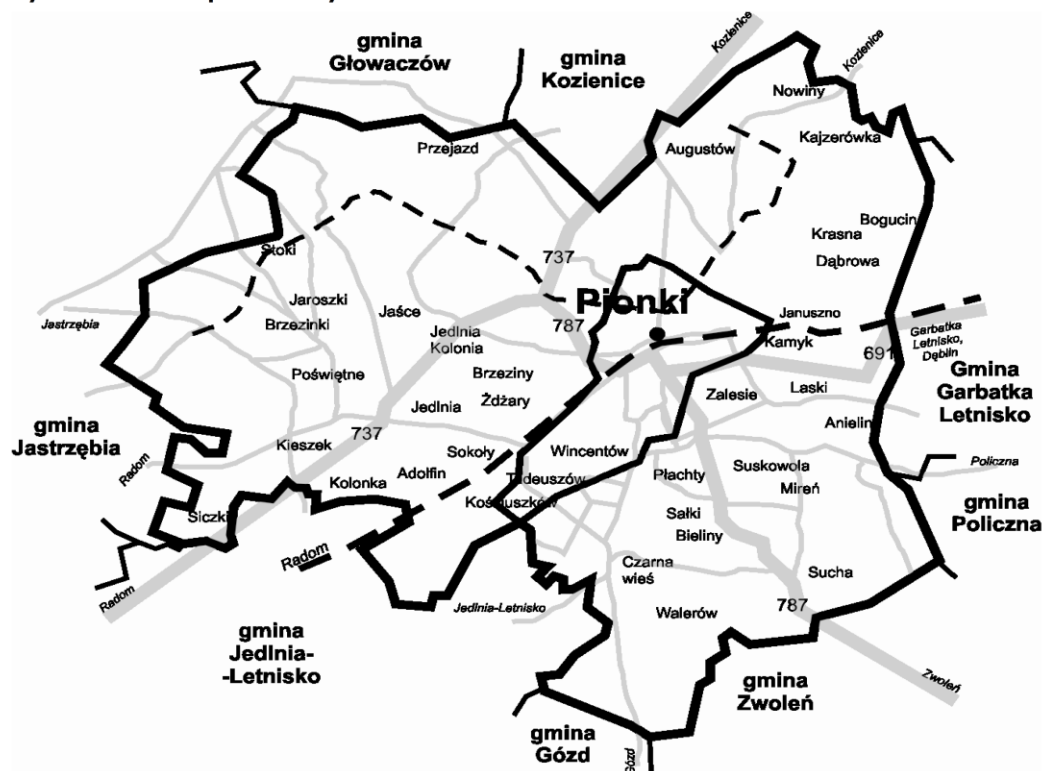
Kultura i polski dorobek kulturalny w niniejszym programie traktowane są jako jeden z głównych elementów wpływających na pozytywny wizerunek kraju, identyfikujący i kształtujący obraz Polski w krajach Europy i świata, element przewagi strategicznej w procesie definiowania miejsca i pozycji Polski w Unii Europejskiej. Kultura uznana jest także za jeden z głównych czynników rozwoju pojmowanego nie tylko w sensie ekonomicznym (rozwój przemysłów kultury, turystyki) i kształtowania zrównoważonego środowiska człowieka, ale i społecznym (budowa społeczeństwa opartego na wiedzy i kapitału społecznego). Należy stworzyć takie warunki, aby oddziaływania na kultury i ochronę dziedzictwa kulturowego oddziaływały się poprzez poprawę stanu infrastruktury i poprawę stanu zabytków oraz zwiększenie atrakcyjności kraju dla turystów, mieszkańców i inwestorów.

3. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Zarys historii obszaru gminy

Gmina Pionki leży w południowej części województwa mazowieckiego. Należy do jednej z większych obszarowo gmin w powiecie radomskim. Zajmuje powierzchnię 231 km² i zamieszkuje ją 10136 ludności. Gmina Pionki to 35 wsi w tym 31 sołectw: Adolfin, Augustów, Bieliny, Brzezinki, Brzeziny, Czarna -Kolonia, Czarna Wieś, Działki Suskowolskie, Helenów, Januszno, Jaroszek, Jaśce, Jedlnia, Jedlnia –Kolonia, Kieszek, Kolonka, Krasna Dąbrowa, Laski, Marcelów, Mireń, Poświętne, Płachty, Sałki, Sokoły, Stoki, Sucha, Suskowola, Wincentów, Zadobrze, Zalesie, Żdżary, położonych wokół miasta Pionki. Przez teren Gminy przebiega linia kolejowa w kierunku Skarżyska Kamiennej i dalej na południe kraju oraz w kierunku Dębina, gdzie rozgałęzia się w kierunku Lublina, Łukowa i Terespolu (granica państwa). Gmina Pionki jest gminą typowo rolniczą, jednak tylko 30% gruntów wykorzystywane jest rolniczo. Pozostała powierzchnia to wspaniałe lasy, obrzeża Puszczy Kozienickiej – Kozienicki Park Krajobrazowy. Dominującą gałęzią gospodarki gminy Pionki jest rolnictwo. Użytki rolne stanowią 7094 ha. Prawie 2000 gospodarstw zajmuje się ogólnym kierunkiem produkcji rolnej.

Rysunek 1. Mapa Gminy Pionki

3.1 Misja rozwoju Gminy

Zapis misji rozwoju jest wynikiem całościowej refleksji nad perspektywą rozwoju, zastanowienia nad głównymi kierunkami działalności, wartościami wyznawanymi przez lokalną społeczność i pożądanymi standardami zachowań mieszkańców Gminy Pionki. Formułowanie misji rozwoju gminy wymaga identyfikacji zasadniczej funkcji, jaką gmina chce pełnić w przyszłości, podstawowych działalności, które mają stać się domeną jej funkcjonowania.

Misja rozwoju gminy, będąca generalnym celem rozwoju gminy stanowi przesłanie, co, do którego występuje zgoda społeczna. Jest podstawą podtrzymywania istniejących i tworzenia nowych, silnych więzi społecznych pomiędzy mieszkańcami gminy oraz ich różnymi środowiskami i reprezentacjami. Misja stanowi, zatem czynnik integracji społecznej wokół zasadniczych dla rozwoju gminy spraw. Warunkiem wstępnym i ciągle najważniejszym skutecznego rozwoju jest wielostronne wspomaganie zrównoważonego rozwoju gminy.

Stąd też za cel generalny Strategii Rozwoju Gminy Pionki przyjęto:

„Gmina Pionki to Gmina zrównoważonego rozwoju dbająca o zaspokojenie potrzeb jej mieszkańców, atrakcyjna turystycznie dzięki walorom przyrodniczym z dobrze rozwiniętym rolnictwem i przedsiębiorczością otwartą dla przybyszów z aktywnymi życzliwymi mieszkańcami, dzięki, którym cele stają się realne”

Ogólnie sformułowana misja rozwoju gminy wyraża społeczne oczekiwania, które obejmują:

- zapewnienie mieszkańcom edukacji, bezpieczeństwa oraz wysokiego poziomu jakości życia pozwalającego realizować ich aspiracje,
- tworzenie dogodnych warunków dla realizacji największych szans: rozwoju rolnictwa i agroturystyki,
- rozwój z zachowaniem walorów przyrodniczych i kulturowych,

3.2 Wynikające ze strategii rozwoju Gminy

Zgodnie ze Strategią Rozwoju Gminy Pionki przyjętą Uchwałą Nr XII/63/07 w dniu 26 września 2007 roku w rozdziale II punkt 2.6 zostały wymienione zabytki i pozostałe obiekty o wartości zabytkowej w Gminie Pionki

Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

Rysunek 1

Kościół pw. św. Mikołaja biskupa i św. Małgorzaty męczenniczki w Jedlni.

Powstał w latach 1387-1391 jako budynek drewniany fundacji Władysława Jagiełły. Budowę murowanego kościoła rozpoczęto w latach 1790-1792 z

fundacji króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, wg projektu Jana Kantego Fontany. Budowę zakończył natomiast w 1834 arch. Jakub Kubicki. Kościół był pierwotnie klasycystyczny, obecnie neorenesansowy, trój-nawowy, bazylikowy. Wyposażenie barokowe. Obecna budowla jest wynikiem całkowitego zatarcia form przez warszawskiego architekta Stefana Szyllera. Na fasadzie kościoła widnieje data ukończenia budowy świątyni - 1901. Zachował się jeden dzwon gotycki a drugi z datą 1580. (Nr rej. 844/A/59 z 28.02.1959 r., 321/A/ z 15.06.1967 r. oraz 76/A z 09.03.1981 r.)

Rysunek 2

Cmentarz rzymsko – katolicki "stary", XVIII-XX w.,
Nr rej. 524/A z 08.04.1992 r.
w Poświętnym.

Na cmentarzu znajduje się grób księdza Józefa Gackiego zasłużonego podczas Powstania Styczniowego dla mieszkańców Parafii Jedlnia

Rysunek 3

Wikariat, drewniany,
1 połowa XIX w., Nr rej. 357/A
z 04.11.1986 r.

Historia wikariatu jest zapisana w
Reprincie Księdza Józefa
Gackiego o dziejach Parafii pt.:
„Jedlnia w niej Kościół i Akta
Obelnego Prawa”

Rysunek 4

Kościół parafialny p.w.św. Idziego
w Sucheju 1910-1913,
dec. Nr 516/05 z dn.22.03.2006r.
wydana przez WKZ w Warszawie.

Zabytki wpisane do rejestru zabytków w 2015 roku

Rysunek 6

Budynki drewniane :
wyłuszcarnia nasion i magazyn –
suszarnia szyszek z lat 30 -tych XX
wieku w Augustowie dec.
Nr 606/2015 z dnia 03.07.2015r.
wydana przez Mazowieckiego
Wojewódzkiego Konserwatora
Zabytków w Warszawie

Rysunek 7

Budynki drewniane :
wyłuszcarnia nasion i magazyn
suszarnia szyszek z lat 30 -tych XX
wieku w Augustowie
dec. Nr 606/2015 z dnia
03.07.2015r. wydana przez
Mazowieckiego Wojewódzkiego
Konserwatora Zabytków w
Warszawie

Rysunek 8

Otoczenie kościoła parafialnego
p.w. św. Idziego w Suchej dec.
Nr 607/2015 z dnia 03 .07.2015

Rysunek 9

Cmentarz rzymsko –katolicki z I
połowy IX wieku w Suchej dec.
Nr 605/2015 z dnia 3.07.2015 roku
wydana Mazowieckiego
Wojewódzkiego Konserwatora
Zabytków w Warszawie

Wykaz najcenniejszych nagrobków, zlokalizowanych na cmentarzu rzymsko-katolickim w Suchej, gm. Pionki, pow. radomski

1. Nagrobek Pawła Michałowskiego, krzyż na cokole, piaskowiec, 4 ćw. XIX w.
2. Nagrobek rodziny Brodowskich, stela, piaskowiec, 2 ćw. XX w.
3. Nagrobek ks. Mateusza Kozłowskiego, cokół pod krzyż, piaskowiec, kon. XIX w.
4. Nagrobek Pięściorowskich, cokół, piaskowiec, XIX w.
5. Nagrobek Józefa Molendoskiego, krzyż na cokole, piaskowiec, 2 ćw. XX w.
6. Nagrobek Józefa Odolskiego, krzyż na cokole, piaskowiec 2 poło XIX W.
7. Nagrobek Salomei Mazur, krzyż na cokole, piaskowiec, 1 ćw. XX W.
8. Nagrobek ks. Augustyna Ozdonkiewicza, krzyż na cokole, piaskowiec, 3 ćw. XIX W.
9. Nagrobek ks. Teofila Rzepeckiego, krzyż na cokole, piaskowiec, 4 ćw. XIX W.
10. Nagrobek Ignacego Nowakowskiego, krzyż na skałce, piaskowiec, 2 ćw. XX W.
11. Nagrobek ks. Antoniego Ostracha, cokół pod krzyż, ogrodzenie, piaskowiec, 1 ćw. XX W.
12. Płyta nagrobna Tadzia Chebodzińskiego, piaskowiec, 1 ćw. XX W.
13. Nagrobek rodziny Przybyś, stela, piaskowiec, pol. XX W.
14. Nagrobek Andrzeja Figurskiego, piaskowiec, 1 pol. XX W.
15. Nagrobek NN, krzyż na cokole, granit, pocz. XX W.
16. Nagrobek Julianny Brodoskiej, krzyż na cokole, piaskowiec, 1 ćw. XX W.
17. Nagrobek Jana Siczka, pień drzewa na skałce, piaskowiec, 2 ćw. XX W.
18. Płyta nagrobna Apolinarego Lipczyńskiego, piaskowiec, pocz. XX W.
19. Płyta nagrobna Szczepana Grabowskiego, piaskowiec, 1 ćw. XX W.
20. Nagrobek Justyny Kapusty, krzyż na cokole, piaskowiec, 1 pol. XX W.
21. Płyta nagrobna Konstancji Cizek, 1 ćw. XX W.
22. Płyta nagrobna Felusia Pokrzywnickiego, piaskowiec, 1 ćw. XX W.

3.3 Wynikające Ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Pionki

Zgodnie z uchwałą Nr XLII/259/2014 Rady Gminy Pionki z dnia 2 września 2014 roku w sprawie uchwalenia zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania Gminy Pionki na zagospodarowanie przestrzenne i kształtowanie środowiska kulturowego ma wpływ przyroda i historia.

Samorząd jest szczególnie zainteresowany wizerunkiem zagospodarowania gminy oraz innych zabytków znajdujących się na obszarze gminy w porozumieniu z właścicielami, zajmuje się rewaloryzacją i utrzymaniem na obszarze gminy zabytkowej zabudowy. Szczególna uwaga będzie zwrócona na obiekty odgrywające ważną rolę w ukształtowanie zespołów

przestrzennych takich jak kościoły i inne obiekty użyteczności publicznej. W kształtowaniu zagospodarowania na obszarach wiejskich ważne jest funkcja rozwoju turystyki i rekreacji na bazie Kozienickiego Parku Krajobrazowego.

Lokalne wartości środowiska przyrodniczego zagrożenia środowiskowe.

Do lokalnych wartości środowiska przyrodniczego na obszarze gminy Pionki zaliczono:

1. Położenie gminy w obrębie Puszczy Kozienickiej, co stwarza dogodne warunki do rozwoju funkcji rekreacyjnych.
2. Istnienie licznych zbiorników wodnych w gminie i okolicy, co sprzyja rozwojowi funkcji turystycznej gminy i rozwojowi hodowli ryb oraz funkcji rekreacyjnych.
3. Istnienie na obszarze gminy 7 rezerwatów przyrody Rzeźniczka, Ciszek, Ługi Helenowskie, Pionki, Ponty Dęby i Załamanek, zinwentaryzowanie 87 pomników przyrody i 36 użytków ekologicznych, występowanie, co najmniej 43 gatunków ssaków, 165 gatunków ptaków, 12 gatunków płazów i 5 gatunków chronionych gadów, 42 gatunki motyli, 6 gatunków chronionych wążek.
4. Istnienie na terenie Puszczy Kozienickiej Leśnego Kompleksu Promocyjnego oraz ośrodka edukacyjnego w Augustowie.

Kozienicki Park Krajobrazowy, utworzony został Rozporządzeniem Nr 17 Wojewody Radomskiego dnia 26 czerwca 1998r w sprawie Kozienickiego Parku Krajobrazowego(Dz. Urz. Nr 125, poz. 107 z 1998 r). Prawie całkowicie zalesiony, jest pokryty licznymi rezerwatami, użytkami ekologicznymi i pomnikami przyrody. Powierzchnia *Parku* w gminie Pionki wynosi obecnie 9931 ha, a wraz z otuliną 16 399 ha. Kozienicki Park Krajobrazowy na obszarze gminy obejmuje grunty wsi Augustów, Krasnej Dąbrowy, Kieszka, leżące wśród Lasów Państwowych.

Otulina Kozienickiego Parku Krajobrazowego, obejmuje zachodnią część gminy Pionki wraz z niezalesionymi okolicami Jedlni Kościelnej oraz część północno-wschodnią. Granica otuliny KPK biegnie wzdłuż południowej

granicy pasma komunikacyjnego drogowo-kolejowego dzielącego miasto i gminę Pionki na część północną i południową.

Obecnie obszar otuliny wynosi 6468 ha. Charakteryzuje się dużymi walorami krajobrazowymi, zróżnicowaną rzeźbą terenów, przepływają tam rzeki Leniwa i Zagożdżonka wraz z dopływami, którym towarzyszą rozległe przestrzenie łąk, rozproszone zadrzewienia i zakrzaczenia.

Otulina Parku obejmuje wsie: Jedlnia, Adolfin, Brzezinki, Brzeziny, Jaroszek, Jaśce, Jedlnia Kolonia, Kieszek, Kolonka, Poświętne, Sokoły, Stoki, Zadobrze, Żdźary, Januszno, Krasna Dąbrowa.

Na obszarze leśnym gminy wyróżnione są lasy szczególnie chronione, tzw. Lasy ochronne:

- 1) Lasy wodochronne skupione głównie w strefach źródliskowych oraz dolinach rzek.
- 2) Lasy nasienne występujące w północnej części gminy odznaczające się najwyższą wartością hodowlaną.
- 3) Lasy stanowiące cenne fragmenty rodzimej przyrody, przeważnie objęte ochroną rezerwatową oraz lasy stanowiące ostoje zwierząt podlegających ochronie gatunkowej.

Rezerваты

Rezerwat utworzony Zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 18 kwietnia 1980 r (M.P. nr 19 poz. 94)

Brzeźniczka, częściowy - leśny o powierzchni 120,64 ha, utworzony dla zachowania naturalnych wielogatunkowych drzewostanów położonych nad rzeką Zagożdżonką i jej dopływem - Brzeźniczka. Na południowy wschód od Zagożdżonki rosną drzewostany sosnowo-dębowe z domieszką jodły, świerka, brzozy, jesionu, grabu i modrzewia polskiego w wieku 100-140 lat. W części środkowej tego fragmentu na powierzchni około 1 ha znajduje się największe w puszczy stanowisko modrzewia polskiego.

Rezerwat utworzony Zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 26 marca 1982 r (M.P. nr 10 poz. 74)

Ciszek, częściowy - leśny o powierzchni 40,28 ha, utworzony dla ochrony naturalnego stanowiska jodły pospolitej na północnej granicy jej zasięgu. Rezerwat położony jest w zachodniej części Puszczy Kozienickiej. Panującym zespołem roślinnym są jodły z fragmentami grądu jodłowego. Drzewostany w wieku 130-160 lat jodły, dębu, sosny, grabu uzupełnione są w lukach i przerzedzeniach młodym pokoleniem do 30 lat jodły, dębu, sosny, jaworu, lipy. Na całej powierzchni występuje obficie grab pełniący rolę osłony dla jodły. Roślinność zielna reprezentowana jest m.in. przez narecznicę samczą, lilię złotogłów, groszek wiosenny, prosownicę rozpięchłą, przylaszczki, zawilec gajowy.

Pionki, częściowy – leśny o powierzchni 81,60 ha, utworzony celem ochrony zachowania naturalnych drzewostanów sosnowo – jodłowo – dębowych. Rezerwat leży w północno-zachodniej części miasta Pionki na granicy miasta i gminy Pionki. W granicach gminy Pionki znajduje się 40,58 ha ogólnej powierzchni rezerwatu. Zajmuje lekko pofałdowany skraj pradoliny rzeki Zagożdżonki z utworami gliniastymi moreny i niewielkimi wydymami. Na siedliskach lasu mieszanego i świeżego rosną drzewostany mieszane w wieku 100-200 lat. Obecnie panującym gatunkiem jest dąb szypułkowy i bezszypułkowy, domieszkę stanowi jodła, sosna, brzoza oraz grab. Wiele jest drzew okazałych, posiadających wymiary pomników przyrody. Istnieją tu sprzyjające warunki dla naturalnego odnowienia. Wśród roślinności zielnej rosną widłak, lilia złotogłów, konwalia majowa, zawilec gajowy i przylaszczka pospolita.

Ponty, częściowy - leśny o powierzchni 36,61 ha, utworzony w celu zachowania naturalnych drzewostanów mieszanych z jodłą na północnej granicy ich zasięgu. Położony w środkowej części puszczy w gminie Pionki. Drzewostany mieszane tworzą jodła, dąb szypułkowy i bezszypułkowy z niewielką domieszką sosny, świerka, brzozy i grabu w wieku do 180 lat. W lukach i przerzedzeniach rosną: kokoryczka wielkokwiatowa, groszek wiosenny, bluszcz pospolity, czworolist pospolity, lilia złotogłów.

Załamanek, częściowy - leśny o powierzchni 78,97 ha, utworzony celem ochrony bogatych siedlisk lasowych i bagiennych. Usytuowany jest w środkowej części puszczy w gminie Pionki, jego południową granicę stanowi droga Radom - Kozienice. Rezerwat obejmuje obszar lekkiego zagłębienia terenu, z glebami torfowo murszowymi, okresowo zalewany wodą. Występuje tu duża zmienność drzewostanów i warstwy podszytu (6 najżyźniejszych typów siedliskowych lasu). Z roślinności zielnej wymienić można: czosnek niedźwiedzi, gwiazdnicę gajową, zawilec gajowy i żółty, kopytnik pospolity, wawrzynek wilczętyko, czermień błotną.

Rezerwat utworzony Zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 11 kwietnia 1985 r (M.P. nr 17 poz. 60)

Ługi Helenowskie, torfowiskowy, znajdujący się około 1 km na południe od Pionek na gruntach gmin Pionki i Zwoleń, o powierzchni 93,5 ha; na obszarze rezerwatu znajdują się: torfowiska, bór mieszany wilgotny i bór wilgotny; w drzewostanie sosnowym występuje domieszka dębu i osiki; teren rezerwatu jest bogaty we florę bagienną z bagnicą torfową, rosiczką okrągłolistną, żurawiną błotną i in. Celem utworzenia rezerwatu jest ochrona siedlisk bagiennych położonych na wododziale rzek Zagożdżonki i Zwolenki. W skład rezerwatu wchodzi ponad 47 ha powierzchni leśnej i prawie 45 ha bagien zwanych ługami. Występuje tu drzewostan pochodzenia naturalnego jodłowo – dębowo – bukowy (kilka 100-letnich buków) z domieszką sosny, wiązu, osiki, brzozy. Las jest bogaty w runo (z roślin chronionych, np. bluszcz, groszek)

Rezerwat utworzony Zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 23 grudnia 1998 r (Dz. U. Nr 166 poz. 1231)

Ponty - Dęby - teren o powierzchni 50,4 ha, położony na obszarze Nadleśnictwa Kozienice, obręb Pionki. Graniczy on od strony północno-zachodu z rezerwatem Ponty. Utworzony został celem ochrony bogatego siedliska lasu mieszanego świeżego, gdzie drzewostany uznane za nasienne

składają się z dębu, jodły i świerka. Gwarancją ciągłości drzewostanów naturalnych jest rosnący podrost.

Użytki ekologiczne

Na terenie gminy Pionki znajduje się 49 użytków ekologicznych, obszary o łącznej powierzchni 130.16 ha. (Rozporządzenie Wojewody mazowieckiego dnia 31 marca 1999 r, Dz. Urz. Województwa Mazowieckiego Nr 10 z dn. 31 marca 1999 r)

Pomniki Przyrody

Za pomniki przyrody zostały uznane obiekty Rozporządzeniem Wojewody Radomskiego w latach 1991-1997.

Na terenie gminy Pionki znajdują się 87 pomników przyrody w tym jeden, głaz narzutowy (szczegółowy wykaz pomników przyrody w załączeniu)

Przydatność gminy Pionki dla turystyki i rekreacji.

Położenie gminy Pionki stwarza sytuację dogodną do wykorzystywania tego obszaru dla funkcji turystyki i rekreacji. Obecnie ocenia się, że gmina i miasto Pionki stanowią obszar drugiej kategorii atrakcji turystycznej w skali kraju.

Ponad 60% powierzchni gminy zajmują lasy, z czego większość pokrywa zwarty kompleks Puszczy Kozienickiej. Park Krajobrazowy, który został ustanowiony na obszarze Puszczy Kozienickiej, może pełnić funkcje poza funkcją ochronną również funkcje turystyczne.

Funkcje takie mogą pełnić lasy o charakterze naturalnym, odznaczające się walorami krajobrazowymi, korzystnymi dla turystów cechami mikroklimatu leśnego, jak najmniejszą podatnością na zagrożenia powodowane przez ruch turystyczny.

Aktywność turystyczna w rezerwach częściowych(gminie 7 rezerwatów częściowych i 1 ścisły) ogranicza się do ruchu krajoznawczego, którego głównym motywem jest poznanie i który nie wymaga kompleksowego zagospodarowania turystycznego. Ekoturystyka jest formą turystyki, pozwalającą na bezpośredni kontakt z przyrodą, znajduje w gminie

Pionki pierwszorzędne warunki. Działalność popularyzacyjno-edukacyjną w dziedzinie ochrony przyrody i poznania przyrody w stosunku to szerokiego

grona turystów realizowana jest w Puszczy Kozienickiej m.in. przez Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Puszczy Kozienickiej”, powołany w 1994 r. Kompleks ten jest miejscem zdobywania edukacji przyrodniczo leśnej empirycznie we wzorcowych gospodarstwach leśnych. Znajdują się tu 2 ośrodki edukacyjne, z czego jeden w gminie Pionki w Augustowie. Izba dydaktyczno-Muzealna Puszczy Kozienickiej w Augustowie, powstała staraniem Zarządu KPK; prezentuje zagadnienia dotyczące przyrody, historii, kultury i tradycji puszczy, w niej też odbywają się zajęcia edukacyjne dla młodzieży, prowadzone przez pracowników Zarządu Parku. Na terenie Puszczy Kozienickiej utworzono 6 ścieżek dydaktycznych, 4 z nich przygotował Zarząd Parku (2 w rezerwacie Pionki 1 w rezerwacie Ługi Helenowskie i 1 wspólnie z Nadleśnictwem Radom w rezerwacie Jedlnia).

Szlaki turystyczne przebiegające przez gminę ścieżkami, drogami leśnymi, nasypami dawnych kolejek leśnych służą pieszym, rowerzystom i zmotoryzowanym. Infrastruktura w postaci setek parkingów miejsc postoju wyposażona jest w urządzenia umożliwiające wypoczynek spożycie posiłku w puszczy.

Przez teren Gminy przebiega 5 tras rowerowych wykorzystujących już istniejące szlaki piesze nadające się do uczęszczania przez rowerzystów:

- Lotnisko Sadków – Siczki – Stoki - rezerwat „Ponty” - rezerwat „Zagożdżon” – Cztery Kopce – Świerże (przeprawa promowa) – długość 45 km;
- Pionki – rezerwat „Brzeźniczka” – rezerwat „Królewskie Źródło” – Kociołki - Janików – Molendy – Garbata Letnisko – Gródek – Czarnolas – długość ok. 30 km;- Pionki – rezerwat „Ponty” – rezerwat „Zagożdżon” – Żakowa Góra – Pionki – długość ok. 21km;
- Jedlnia Letnisko – Słupica – Ługi Helenowskie – Antonówka – Czarnolas – długość ok. 30km;
- Zwoleń – Patkowski Kanał – Żytkowice – rezerwat „Królewskie Źródło” – długość ok. 30 km.

Trasy te swym przebiegiem wykraczają również poza granice Gminy Pionki

Możliwości skorzystania z noclegu dla turystów przyjezdnych i wypoczywających są ograniczone. Na terenie gminy jest kilka pensjonatów, zajazdów oraz domów weselnych gdzie można skorzystać z 31 miejsc noclegowych.

Większa baza noclegowa znajduje się poza gminą w mieście Pionki, Jedlni Letnisko i Garbatce.

Budownictwo letniskowe w gminie Pionki znajduje dobre warunki rozwoju. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego 1986 r ze zmianami uchwalonymi w 1990 r wyznaczył w 3 rejonach na obszarze gminy zagospodarowanie letniskowe, które opiera się na :

- Istniejącym i projektowanym zagospodarowaniu sprzyjającym turystyce i rekreacji.
- Istniejących warunkach przyrodniczych

Rejony te obejmują:

- 1) Wieś Augustów otoczoną lasami kompleksu Puszczy Kozienickiej przy drodze wojewódzkiej Nr 737 Kozienice- Radom, od lat wykorzystywana jest dla zabudowy letniskowej
- 2) Zespół wsi Kieszek, Stoki, Augustów, Zadobrze, Kolonka położony na skraju puszczy. Obok wsi Kieszek wysunięty najbardziej na południe znajduje się istniejący Zalew Siczki poza gminą. W obrębie wsi Stoki-wysuniętej najbardziej na północ znajduje się projektowany zbiornik wodny.
- 3) Zespół wsi Januszno i Krasna Dąbrowa, gdzie tereny zabudowy letniskowej i działkowej graniczą z projektowanym zbiornikiem wodnym w Januszowie.

Realizacja zabudowy letniskowej ma miejsce w Kieszku i Kolonce (kilkadziesiąt budynków zbudowanych w ostatnim dziesięcioleciu). Ponadto w kilku miejscowościach domy rekreacyjne całoroczne znalazły miejsce w siedliskach wiejskich, których funkcja ulega przekształceniu z rolniczej na rekreacyjną (Augustów, Stoki, Kieszek, Krasna Dąbrowa. Jaroszek)

Plan miejscowy zakładał, również zagospodarowanie turystyczne miejscowości Płachty, gdzie teren przylegający do Stawu Górnego Pionki

użytkowany jest rekreacyjnie „na dziko” bez żadnego wyposażenia. Projekt zakłada użytkowanie tego terenu bez możliwości zabudowy domkami campingowymi z dopuszczeniem lokalizacji małej gastronomii, obiektów sezonowych i całorocznych. Teren ten obejmuje obszar około 10 ha.

Na obszarze gminy istnieje rozbudowana sieć połączeń drogowych, które są i mogą być wykorzystywane dla funkcji turystycznej. Droga wojewódzka rangi Nr 737 łącząca Kozienice z Radomiem na obszarze gminy Pionki biegnie po terenach Leśnego Kompleksu Promocyjnego Puszczy Kozienickiej. Na szlaku tej drogi znajduje się wieś Augustów, gdzie zabudowa siedliskowa jest wykorzystywana jako letniskowa od lat. Zbiór miejscowości, w których projektuje się tereny zabudowy letniskowej, usytuowane na szlaku drogi wojewódzkiej Nr 737 to Kieszek, Zadobrze i Stoki. Miejscowości Kolonka, Zaborze i Kieszek usytuowane są w pobliżu zbiornika wodnego w Siczkach, stawu wykorzystywanego rekreacyjnie.

Linia kolejowa Radom- Dęblin tradycyjnie wykorzystywana jest dla ruchu rekreacyjnego pobyтового i sobotnio-niedzielnego. W pobliżu linii kolejowej jest usytuowanych szereg miejscowości, w których gmina przewiduje rozwój funkcji turystycznej. Miejscowości te zgrupowane są w pobliżu przystanku Jedlnia Letnisko, Pionki i Garbatka. Z tego ostatniego wymienionego przystanku mogą korzystać turyści zdążający do terenów rekreacyjnych Januszna i Krasnej Dąbrowy. Projektuje się wybudowanie zbiornika wody w Janusznie wraz z terenami letniskowymi.

Turystyka naukowa i kulturowa w gminie Pionki może zainteresować szczególnie miłośników historii zabytków architektury wiejskiej osadnictwa i wojen. Na terenie Puszczy Kozienickiej zachowały się pamiątki po wydarzeniach, głównie bitwach, jakie się tu odbyły, o czym świadczą miejsca pamięci narodowej w okolicach Augustowa, Krasnej Dąbrowy i Pionek. Przy leśniczówce w Augustowie bije do dziś „źródło królewskie”, z którego wodę pił Władysław Jagiełło podczas polowań.

Wynikające z Programu Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi na rok 2016 (Uchwała Rady Gminy Pionki Nr XII/61/2015z dnia 11 września 2015 roku

4. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY PIONKI

4.1 Opracowanie historyczne Gminy Pionki

Geneza powstania

Pierwsza wzmianka o ziemiach, na których leży gmina Pionki pochodzi z czasów panowania Władysława Jagiełły (rok 1391), to początki osadnictwa na tym obszarze wiążą się jeszcze z czasami prehistorycznymi, o czym świadczą przedmioty z tego okresu odnalezione przez archeologów w okolicach Jedlni.

W średniowieczu przez ziemie należące do gminy Pionki biegły szlaki handlowe w kierunku Wisły. Szlaki te miały decydujące znaczenie dla struktury sieci osadniczej, gdyż to właśnie one przyczyniły się do kolonizacji i zasiedlania Puszczy Kozienickiej. Dzięki nim powstały najstarsze osady obecnej gminy Pionki, tj. Jedlnia Kościelna i Sucha, których początki sięgają XII wieku. Największe znaczenie miała Jedlnia Kościelna, która była ważnym ośrodkiem bartnictwa. Choć polscy królowie otaczali ją szczególną opieką do końca XVIII wieku, to szczyt jej rozwoju przypada na czasy panowania Władysława Jagiełły. Ufundował pierwszy kościół w Jedlni. W 1387 dał przywileje mieszkańcom wsi Jedlnia zwalniające ich po wsze czasy od podatków i opłat, uczynił ich tym samym łowcami królewskimi pomocnymi przy polowaniu, zapewnił Jedlni stabilizację ekonomiczną. Chronił mieszkańców i puszcę przed ingerencją możnowładców. Pewne rozwiązania osadnicze i przemiany gospodarcze zachodziły tu powoli ze znacznym opóźnieniem, co jednak nie zahamowało jej rozwoju. Władysław Jagiełło traktował Jedlnię, jako swoisty ośrodek wczasowy znajdujący się w dogodnym dla niego miejscu, na szlaku prowadzącym z Krakowa na Litwę. Na trwałe wieś zagościła w historii z powodu traktatu jedlniańsko – krakowskiego, który ułożony tu w 1430 roku trzy lata później został ogłoszony w Krakowie w 1433 roku. Zjechało wtedy do Jedlni mnóstwo przedniego rycerstwa, w tym pięciu biskupów, sześciu wojewodów, jedenastu kasztelanów, ośmiu podkomorzich, czterech sędziów, trzech chorążych,

każdy ze służbą. Podobnie jak i cały kraj, tak i dobra królewskie w Puszczy uległy znacznym zniszczeniom w wyniku wojen oraz najazdów wojsk szwedzkich, siedmiogrodzkich i kozackich, nawiedzających Rzeczpospolitą w wieku XVII.

Mimo wszystko rozwój osadnictwa na tym obszarze trwa dalej, czego najlepszym przykładem jest założenie przez króla Stanisława Augusta Poniatowskiego miejscowości Augustów. Osiadła tu napływowa ludność znad Sanu – Lasowiaczy. Piękną, ale i tragiczną kartę w historii gminy Pionki zapisały działające w czasie Powstania Styczniowego m.in. na jej terenie oddziały Czachowskiego i Kononowicza (ten drugi liczył nawet do 650 osób). Kolejną ważną datą jest rok 1922, kiedy to Ministerstwo Spraw Wojskowych w porozumieniu z Ministerstwem Przemysłu i Handlu - podjęło decyzję o wybudowaniu w Puszczy Kozienickiej, koło wsi Zagożdżon Państwowej Wytwórni Prochów i Materiałów Kruszących. Dynamiczny rozwój, szybki napływ ludności ze wszystkich zakątków kraju przynoszących ze sobą potencjał intelektualny, demograficzny oraz fachową wiedzę spowodował powstanie unikalnego społeczeństwa lokalnego. Na tle przedwojennej Polski wyróżniała się ona wysokimi kwalifikacjami zawodowymi oraz niewątpliwym patriotyzmem.

Osadnictwo

Na osadnictwo w gminie Pionki, szczególny wpływ miało bogate środowisko przyrodnicze obszaru. Zagospodarowanie poszczególnych wsi w gminie tworzy różnorodne układy przestrzenne dostosowane do istniejących uwarunkowań. Najczęściej występują układy liniowe, o zabudowie mniej lub bardziej skupionej, wzdłuż istniejących ciągów komunikacyjnych.

W przeszłości powstawały bardzo długie ciągi zagród, rozprzestrzeniające się niejednokrotnie na kilka kilometrów. W wielu przypadkach podyktowane to było chęcią zapewnienia bezpośredniego dostępu z zagród: z jednej strony - do pól, z drugiej – do łąk, położonych nad ciekami wodnymi. Powstawały układy przestrzenne o jednostronnej zabudowie wzdłuż dróg pełniących funkcje ulic wiejskich. W ten sposób zagrody były ściśle związane z arealem

rolnym, tworząc jedną całość. Ten rodzaj osadnictwa znajduje się szczególnie na obszarze jednostki Jedlnia Kościelna, na którym elementem kształtującym zagospodarowanie osadnicze była rzeka Leniwa. Rozproszone osadnictwo wiejskie o jednorodnej funkcji zabudowy zagrodowej pod wieloma względami stanowi bardzo nieefektywną strukturę przestrzenną. Rozproszenie osadnictwa utrudnia dostęp do infrastruktury społecznej. Czas podróży z miejsca zamieszkania do szkoły, ośrodka zdrowia czy urzędu zwiększa się, wzrastają też koszty podróży. Efektem są m. in. problemy związane z dowozem dzieci do szkół. Dłuższe odcinki dróg wymagają większych nakładów na remonty i utrzymanie. Budowa i eksploatacja infrastruktury wodno-kanalizacyjnej i energetycznej przy małym zagęszczeniu odbiorców jest znacznie kosztowniejsza ze względu na wydłużenie niezbędnych odcinków sieci. Pod względem natężenia problemów wynikających z niekorzystnej struktury osadnictwa, sytuacja gminy Pionki nie odbiega specjalnie od sytuacji innych rejonów poza metropolitalnych Mazowsza. Jednak ze względu na słabość ekonomiczną, istniejący model sieci osadniczej stanowić może źródło zaostrenia problemów społecznych oraz powód dodatkowego obciążenia budżetu lokalnego samorządu.

Inne wsie wpisane w historię Gminy Pionki to Sucha jej początki istnienia sięgają XII wieku. Jest tam zabytkowy kościół pod wezwaniem św. Idziego zbudowany w latach 1839 – 1843, a przebudowany w latach 1910 – 1913 zabytkowymi obrazami i barokowymi krucyfikami. Druga wieś to Augustów założona przez króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Osiedla tu napływowa ludność z nad Sanu – Lasowiaczy. W tej miejscowości znajduje się Izba Dydaktyczna – Muzealna Puszczy Kozienickiej. Około 300 m od wsi znajduje się cmentarz z okresu I wojny Światowej.

Trzecia wieś to Laski zastynęła bitwą 22-26 października 1914 roku z wojskami rosyjskimi, którą dowodził Marszałek Józef Piłsudski. Bitwa rozegrała się na polach wsi Laski i Anielin. Była to jedna z najkrwawszych bitew działań wojennych. Upamiętnieniem tego wydarzenia jest pomnik i wmurowana tablica, które znajdują się na terenie Publicznej Szkoły Podstawowej w Laskach.

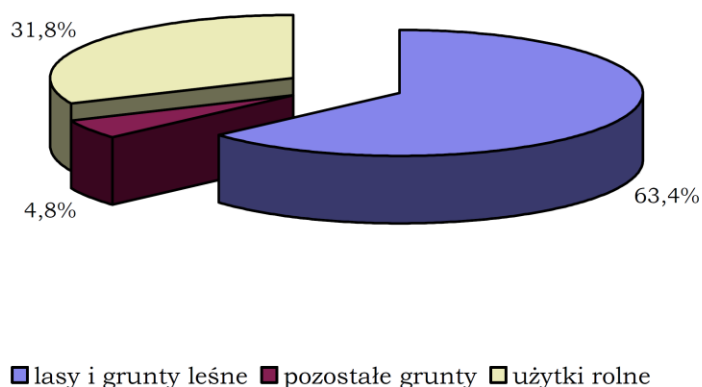
Struktura użytkowania terenu

Gmina Pionki jest drugą pod względem wielkości gminą w powiecie radomskim. Znacznie różni się sposobem zagospodarowania od innych gmin w powiecie. Gmina Pionki jest gminą typowo rolniczą, jednak zaledwie 27,8% (6426 ha) gruntów wykorzystywane jest rolniczo. W tym grunty orne – 78,7%, sady zaledwie 0,5%, łąki 17,5%, pastwiska 3,3%. Pozostałe grunty to wspaniałe lasy Puszczy Kozienickiej – Kozienicki Park Krajobrazowy (63,7%).

Tabela 1. Struktura obszarowa Gminy Pionki.

	Ogólna powierzchnia	23 082	100%
	w tym:		
1.	użytki rolne	7 094	30,7%
	w tym:		
	grunty orne	5760	81,2%
	sady	37	0,5%
	łąki	818	11,5%
	pastwiska	480	6,8%
2.	lasy i grunty leśne	14 909	64,6%
3.	pozostałe grunty	1 078	4,7%

Rysunek 5. Struktura obszarowa Gminy Pionki.

4.2 Wykaz obiektów zabytkowych ruchomych.

Na terenie Gminy Pionki Zabytki ruchome:

Jedlnia, (Poświętne) gm. Pionki - kościół p.w. św. Mikołaja - (22 zabytki) - nr rej. B-139 z dnia 20.07.2007 r. (dec. wpisu Nr 984/2007)

Sucha, gm. Pionki ; kościół p.w. Św. Idziego; (14 zabytki) ; zabytki ruchome wchodzące w skład wyposażenia kościoła nr rej.: B-6/99 z dnia 04.10.1999 r.

4.3 Rejestr obiektów zabytkowych nieruchomości – wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków:

Tabela 2. Rejestr obiektów zabytkowych nieruchomości – wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków.(istnieje obiektów 37)

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr wpisu	Data wpisu
1	Jedlnia	Kościół pw. św. Mikołaja biskupa i św. Małgorzaty męczenniczki w Jedlni	nr rej. 844/A/59	28.02.1959
			321/A	15.06.1967
			76/A	09.03.1981
2	Poświętne	Cmentarz rzym.-kat. "stary",	nr rej. 524/A	08.04.1992
3	Poświętne	Wikariat, drewniany	Nr.rej.357/A	04.11.1986
4	Sucha	Kościół parafialny w Suchej p.w.św. Idziego	nr dec.516/05	22.03.2006
5	Augustów	Budynki drewniane : wyłuszcarnia nasion i magazyn – suszarnia szyszek z lat 30 -tych XX wieku	Decyzja 607/2015	03.07.2015r.
6	Sucha	Otoczenie kościoła parafialnego p.w. św. Idziego	nr rejestru.A-702	22.03.2006 r
7	Sucha	Cmentarz rzymsko –katolicki z I połowy IX wieku w Suchej	Nr decyzji 605/2015	03.07.2015r.

W załączniku Nr 9 zweryfikowana Gminna Ewidencja Zabytków

4.4 Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomości – obiekty pod opieką konserwatora wykaz zabytków Gminy Pionki

Lp.	Miejscowość	Obiekt, czas powstania
1	Augustów	Dom mieszkalny drewniany I ćw. XX w.
2	Augustów - nadleśnictwo 120	Magazyn na szyski, drewniany I ćw. XX w.
3	Augustów - nadleśnictwo 120	Magazyn drewniany, I ćw. XX w.
4	Brzeziny nr 28	Dom mieszkalny drewniany z 1900 r.
5	Brzeziny nr 32	Dom mieszkalny drewniany I ćw. XX w.
6	Czarna nr 35	Dom mieszkalny drewniany z 1900 r.
7	Helenów nr 52	Dom mieszkalny drewniany I ćw. XX w.
8	Jaroski nr 44	Dom mieszkalny drewniany I ćw. XX w.
9	Jaśce nr 12	Dom mieszkalny drewniany I ćw. XX w.
10	Jaśce nr 41	Dom mieszkalny drewniany I ćw. XX w.
11	Jedlnia	Dworski bud. gospodarczy I poł. XIX w.
12	Jedlnia	Budynek Szkoły Podstawowej I ćw. XX w.
13	Jedlnia nr 13	Obora murowana I ćw. XX w.
14	Jedlnia nr 25	Dom mieszkalny drewniany I ćw. XX w.
15	Jedlnia	Karczma murowana I ćw. XX w.
16	Jedlnia nr 33	Dom mieszkalny drewniany I ćw. XX w.
17	Jedlnia nr 37	Dom mieszkalny drewniany I ćw. XX w.
18	Jedlnia nr 38	Dom mieszkalny drewniany I ćw. XX w.
19	Laski 48	Dom mieszkalny drewniany I ćw. XX w.
20	Laski nr 93	Dom mieszkalny drewniany z 1931 r.
21	Laski nr 101	Dom mieszkalny drewniany – lata 20 XX w.
22	Marcelów nr 6	Dom mieszkalny drewniany – lata 30 XX w.
23	Marcelów nr 6	Stodoła drewniana – lata 30 XX w.
24	Marcelów nr 27	Dom mieszkalny drewniany – lata 30 XX w.
25	Mireń	Kapliczka murowana I ćw. XX w.
26	Mireń nr 9	Dom mieszkalny drewniany – lata 30 XX w.
27	Poświętne	Kościół murowany z 1790-1792, 1819 przebudowa w 1901 roku
28	Poświętne	Plebania murowana z 1902-1903 r.
29	Poświętne	Wikarówka, bud. drewniany 1883-1886
30	Poświętne	Brama i mur kościoła XIX/XX w.
31	Poświętne	Figura Matki Boskiej murowana 1909 r.
32	Poświętne	Kapliczka murowana k. XIX w.
33	Poświętne	Ośrodek Zdrowia, murowany pocz. XX w.
34	Poświętne 10	Dom ludowy drewniany I cz. XX w. Skreślony z rejestru zabytków przeniesiony do Skansenu
35	Poświętne	Cmentarz Stary IX w.
36	Sucha Poduchowna	Kościół murowany lata 1839 – 1843
37	Sucha Poduchowna	Cmentarz rzymsko-katolicki połowa IX w.
38	Sucha Poduchowna	Otoczenie kościoła parafialnego w Suchej
39	Suskowola	Dwór murowany k. XIX w.
40	Suskowola	Przedszkole murowane z ok. 1920 r.
41	Suskowola	Szkoła zbiorcza murowana z 1937 r.
42	Suskowola nr 70	Dom mieszkalny drewniany I ćw. XX w.

Źródło: dane z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie, Delegatura w Radomiu

4.5 Wykaz miejsc i obiektów kultu religijnego.

- Cmentarz rzym.-kat. "stary", Poświętne
- Tablica żeliwna przy nagrobku ks. Józefa Gackiego, proboszcza parafii podczas powstania styczniowego.
- Cmentarz Rzym-kat., „nowy” Poświętne
- Cmentarz Rzym.-kat. Sucha

4.6 Wykaz miejsc pamięci:

Tabela 3. Wykaz miejsc pamięci.

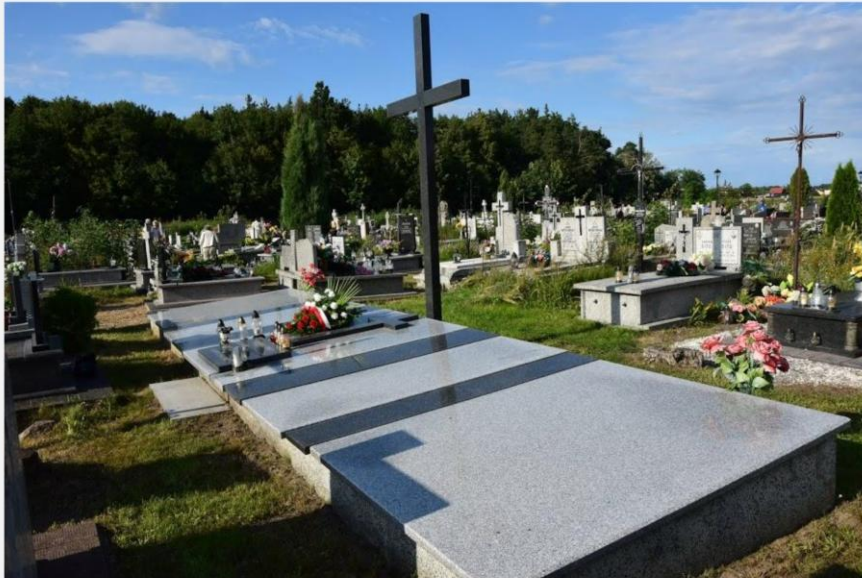
1	Miejscowość	Rodzaj Obiektu	Treść napisu	Data autor obiektu, fundator
	Krasna Dąbrowa	cmentarz	Nieznani... 1944r.	1914 rok Brak dokładnej daty
	Stan obiektu	Rodzaj materiału wymiary obiektu	Patronat społeczny, administracyjny	Literatura
	dobry	Niewysoki kurhan z trzema drewnianymi krzyżami. Pośrodku cmentarza głaz z rytem dwóch skrzyżowanych szabel z datą 1914	Nadleśnictwo Kozienice w Pionkach	„Miejsce Pamięci” Narodowej” Emil Boryczko
Dane historyczne dot. obiektu			Lokalizacja obiektu	
1914 rok. Pochowani żołnierze z 46 dywizji piechoty LANDWEHRY –Obrony Krajowej w składzie, której walczył pod Laskami Anielinem 1 Brygada L.P.			Krasna Dąbrowa –przy leśniczówce	
Miejsce na fotografii				
				

2	Miejscowość	Rodzaj Obiektu	Treść napisu	Data autor obiektu, fundator
	Obręb Pionki Leśnictwo Na trasie Radom-Kozienice	Mogiła	Trzy Dęby	Wiosna 1864r. (brak dokładnej daty)
	Stan obiektu	Rodzaj materiału wymiary obiektu	Patronat społeczny, administracyjny	Literatura
	Dobry	Brzozowy krzyż z tablicą informacyjną w ogrodzeniu z żeberek brzozowych	Nadleśnictwo Kozienice w Pionkach	„Lasy nasiąknięte krwią” Morfologia tom 2, Bogumiła Józefa Serdelskiego Radom 1996r.
Dane historyczne dot. obiektu			Lokalizacja obiektu	
Wiosną 1864 r. zostało powieszonych 17 ostatnich powstańców styczniowych okrzyszonych przez Rosjan na skutek zdrady ujętych po długiej walce			Na trasie Kozienice-Radom przez „załamanie” po prawej stronie	
Miejsce na fotografii				
				

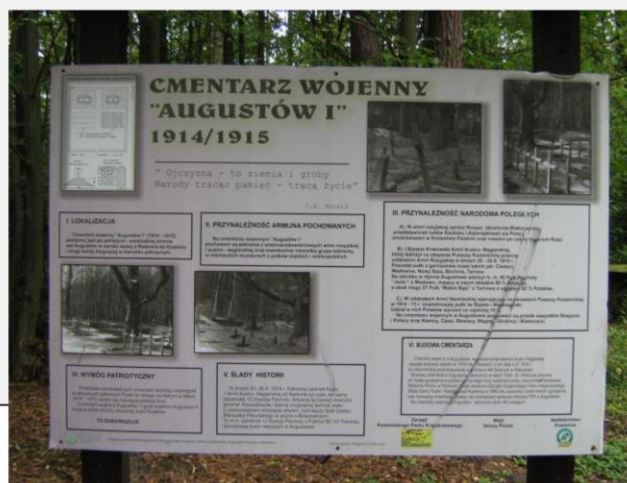
Miejsce na fotografii

5	Miejscowość	Rodzaj Obiektu	Treść napisu	Data autor obiektu, fundator
	Jedlnia	Mogiła	Zbiorowa mogiła junaków zamordowanych przez Niemców w okresie II wojny światowej	1944r. remont 1998 r. fundator Wójt Gminy Pionki
	Stan obiektu	Rodzaj materiału wymiary obiektu	Patronat społeczny, administracyjny	Literatura
	Dobry	Rabatka wylana betonem oraz 5 metalowych krzyży wym.9m.x 2.20m.	Publiczny Zespół Szkół w Jedlni	.
Dane historyczne dot. obiektu			Lokalizacja obiektu	
Zbiorowa mogiła junaków zamordowanych w okresie II wojny Światowej w Siczkach			Cmentarz Parafialny w Jedlni	
Miejsce na fotografii				
				

6	Miejscowość	Rodzaj Obiektu	Treść napisu	Data autor obiektu, fundator
	Augustów	Cmentarz	Cmentarz Wojenny 1914-1915 Augustów	04.07.1918r. remont
	Stan obiektu	Rodzaj materiału wymiary obiektu	Patronat społeczny, administracyjny	Literatura
	Dobry	Mur z kamienia łamanego o wymiarach 28m x 27m. i wys.1.12m Oraz Krzyże o wys. 2.20 m Wymiary cmentarza 26m x 27 m.	Publiczna Szkoła Podstawowa w Augustowie im. Marii Konopnickiej	.
Dane historyczne dot. obiektu			Lokalizacja obiektu	
Cmentarz wojenny żołnierzy armii austro - węgierskiej i rosyjskiej, polegli w II połowie października 1914			Augustów gm. Pionki Na trasie Radom-Kozienice	
Miejsce na fotografii				

7	Miejscowość	Rodzaj Obiektu	Treść napisu	Data autor obiektu, fundator
	Januszno	Mogiła	Miejsce pamięci ofiar cholery z roku 1879 roku	Nadleśnictwo Kozienice i mieszkańcy Januszn
	Stan obiektu	Rodzaj materiału wymiary obiektu : kamień z tablicą	Patronat społeczny, administracyjny	Literatura
	Dobry	Dwa krzyże o wymiarach wys.3.0mx2 .0m		.
Dane historyczne dot. obiektu			Lokalizacja obiektu	
Mogiła w której spoczywają mieszkańcy gminy Pionki zmarli na epidemię cholery w latach 1879 . Brak danych o liczbie pochowanych w mogile .			Januszno –las	
Miejsce na fotografii				

8	Miejscowość	Rodzaj Obiektu	Treść napisu	Data autor obiektu, fundator
	Miejscowość: Jaśce Gmina: Pionki Powiat: Radomski	Kamień upamiętniający	Miejsce zwycięskiej bitwy powstańczego oddziału płk. J. Jankowskiego z oddziałami z carskimi 20.04.1863 r. W 150 rocznicę Powstania Styczniowego staraniem Parafii św. Mikołaja, Stowarzyszenia Jedlnia i Nadleśnictwa Kozienice Roku Pańskiego 2013	Rok postania 2013 rok Parafia św. Mikołaja, Stowarzyszenie Jedlnia i Nadleśnictwo Kozienice Mieszkańcy wsi Jaśce
	Stan obiektu	Rodzaj materiału wymiary obiektu :	Patronat społeczny, administracyjny	Literatura
	Dobry	kamień	Nadleśnictwo Kozienice mieszkańcy wsi Jaśce	150 Rocznicę Powstania Styczniowego Stowarzyszenie Jedlnia opracowało i wydało publikację na temat powstania styczniowego . W 23 czerwca 2013 roku w Jedlni odbył się festyn historyczny „Przeciw niepamięci” w 150 rocznicę Powstania Styczniowego. Informacje i zdjęcia zamieszczone są na stronie http://www.gmina-pionki.pl/strona-838-Stowarzyszenie_Jedlnia+Festyn_historyczny_%E2%80%9EPrzeciw_niepamieci%E2%80%9D_w_150_rocznice_Powstania_Styczn_iowego_a.html http://www.jedlnia.info zakładka Jedlnia z kart historii.

Dane historyczne dot. obiektu		Lokalizacja obiektu	
Miejsce zwycięskiej bitwy powstańczego oddziału płk. J. Jankowskiego z oddziałami z carskimi 20.04.1863 r.		Gmina Pionki , wieś Jaśce –koniec wsi na skraju lasu	
Miejsce na fotografii			
			

4.7 Zabytki archeologiczne.

Stanowiska archeologiczne

Na obszarze gminy Pionki znajduje się szereg stanowisk archeologicznych chronionych przepisami szczególnymi, których obszary mogą być użytkowane pod określonymi rygorami.

Tabela 4. Rejestr zabytków archeologicznych.

Lp	Miejscowość	Obszar AZP	Nr.sta n.wg AZP	Funkcja	Kultura	Chronologia
1	Czarna	73-70 1	1	Ślad osadnictwa	P.Ś./O.Nowoż.	
2	Jedlnia	73-70 3	1	Osada	Późne Średniowiecze	XII-XV Wiek
3	Jedlnia	73-70 3	1	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
4	Jedlnia	73-70 3	1			
5	Jedlnia	73-70 4	2	Dwór	Renesans	XVI-XVII Wiek
6	Jedlnia	73-70 5	3	Ślad osadnictwa	Późne Średniowiecze	XII-XV Wiek
7	Jedlnia	73-70 5	3	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
8	Jedlnia	73-70 5	3	Ślad osadnictwa	EK	
9	Jedlnia	73-70 6	4	Ślad osadnictwa	Późne Średniowiecze	XII-XIV Wiek
10	Jedlnia Kościelna	73-69 5	2	Ślad osadnictwa	Późne Średniowiecze	XI-XV Wiek
11	Jedlnia Kościelna	73-69 6	3	Osada	Późne Średniowiecze	XI-XV
12	Kieszek	73-69 4	1	Ślad osadnictwa	Przeworska	ST.OKR. RZYMSKI
13	Jedlnia Kolonia	72-70 1	1	Osada	Późne Średniowiecze	
14	Jedlnia Kolonia	72-70 2	2	Ślad osadnictwa		Starożytność
15	Laski	73-71 7	1	Obozowisko		EP. Kamienia
16	Laski	73-71 7	1	Osada	Późne Średniowiecze	
17	Marcelów	73-70 2	1	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
18	Mireń	73-70 4	1	Ślad	Pradzieje	

				osadnictwa		
19	Mireń	73-71 5	2	Obozowisko	Trzycienka	EB
20	Płachty	73-71 3	1	Osada	Łużycka	
21	Poświętne	72-69 4	1	Osada	Przeworska	Okres Rzymski
22	Poświętne	72-69 3	1	Ślad osadnictwa		Nieokreślona
23	Sałki	73-71 1	1	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
24	Sałki	73-71 1	1	Ślad osadnictwa		EP. Kamienia
25	Sałki	73-71 2	2	Ślad osadnictwa		EP. Kamienia
26	Sałki	73-71 2	2	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
27	Sucha	73-71 6	1	Obozowisko		EK-WEB
28	Sucha	73-71 6	1	Ślad osadnictwa	Pradzieje	
29	Zadobrze	73-69 2	1	Ślad osadnictwa	Późne Średniowiecze	XI-XV Wiek

Szczegółowa weryfikacja stanowisk archeologicznych znajduje w aneksie

5. ZADANIA GMINY W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI:

- Aktualizacja i uzupełnienie Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ).
- Dokonanie przeglądu w terenie z udziałem sołtysów, powołanej komisji, radnych w każdym sołectwie i weryfikacja rejestru zabytków oraz ewidencji zabytków
- Wykonanie szczegółowej dokumentacji fotograficznej wszystkich istniejących obiektów
- Określenie stanu technicznego obiektów z ewidencji zabytków
- Uzupełnienie kart ewidencyjnych w GEZ obiektów o uzyskane dane
- Uzyskanie informacji na temat historii obiektów
- Ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych zasad ich udostępnianych w celach turystycznych i edukacyjnych
- Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego
- Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków
- Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- Podejmowanie i wspieranie działań w zakresie odnowy zabytków
- Wspieranie i promocja twórców, artystów, uczonych oraz osób zaangażowanych w inicjatywy związane z ochroną dziedzictwa narodowego i szeroko rozumianą kulturą.

6.MONITORING DZIAŁANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Monitoring jest to stała i ciągła obserwacja ilościowych oraz jakościowych zmian pewnych wielkości, mająca na celu zapewnienie informacji zwrotnych na temat skuteczności i wydajności realizowanych zadań, a także ich ocenę i zmianę (tam, gdzie jest to konieczne).

Monitoring służy badaniu i ocenie sposobu oraz efektywności dochodzenia do wyznaczonych celów i zadań, a także poziomu ich osiągnięcia.

Proces monitorowania w Gminie Pionki będzie odbywał się poprzez zbieranie danych obrazujących stan obiektów zabytkowych.

7. SPIS RYSUNKÓW I TABEL:

Rysunek 1. Mapa Gminy Pionki	23
Rysunek 2. Kościół pw. św. Mikołaja biskupa i św. Małgorzaty męczenniczki w Jedlni.	25
Rysunek 3. Cmentarz rzymsko – katolicki "stary", XVIII-XX w., Nr rej. 524/A z 08.04.1992 r. w Poświętnym.	25
Rysunek 4. Wikariat, drewniany, 1 połowa XIX w., Nr rej. 357/A z 04.11.1986 r..	26
Rysunek 5. Kościół parafialny p.w.św. Idziego w Suchej 1910-1913, dec. Nr 516/05 z dn.22.03.2006r. wydana przez WKZ w Warszawie.	26
Rysunek 6. Struktura obszarowa Gminy Pionki.	40
Tabela 1. Struktura obszarowa Gminy Pionki.	40
Tabela 2. Rejestr obiektów zabytkowych ruchomych – wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków.	41
Tabela 3. Wykaz obiektów zabytkowych ruchomych – obiekty pod opieką konserwatora wykaz zabytków Gminy Pionki.	
Tabela 4. Wykaz miejsc pamięci.	43
Tabela 5. Rejestr zabytków archeologicznych.	52

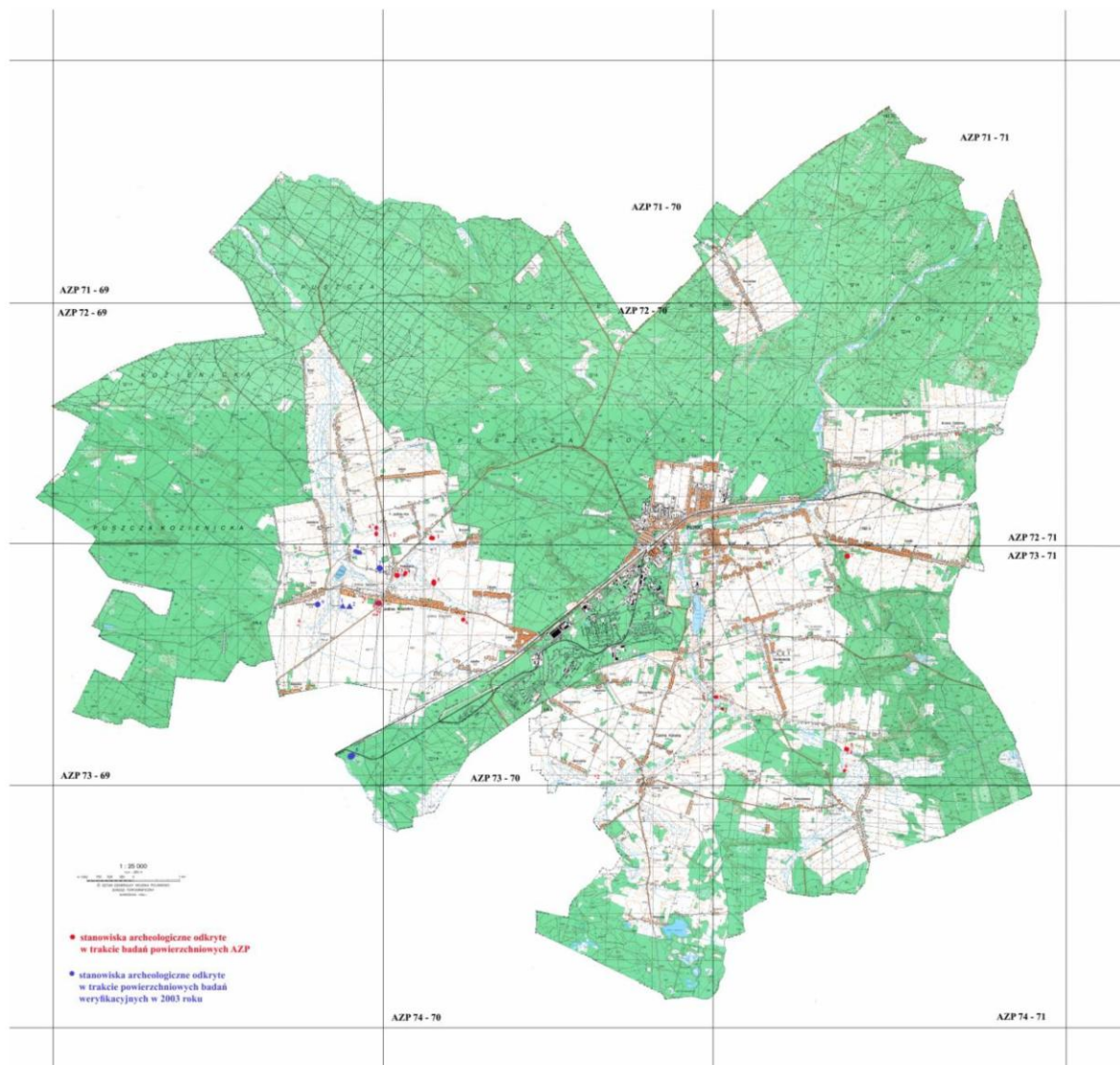
8. ŹRÓDŁA

- 1) Gmina Pionki – Folder.
- 2) Gmina Pionki, www.gmina-pionki.pl/jo/
- 3) Wywiady z mieszkańcami Gminy Pionki
- 4) Lokalna Strategia Rozwoju Gminy Pionki –opracowanie
- 5) Lokalny Plan Rozwoju Gminy Pionki 2007–2013, www.bip.gmina-pionki.pl
- 6) Nasza mała ojczyzna. LGD Dziedzictwo i Rozwój. 2009.
- 7) Dane z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie, Delegatura w Radomiu

9. ZAŁĄCZNIK ZAWIERAJĄCY ZWERYFIKOWANĄ GMINNĄ EWIDENCJĘ ZABYTEKÓW

ANEKS

Gminny Program Ochrony nad Zabytkami. Weryfikacja stanowisk archeologicznych na terenie gminy Pionki.

Kielce 2011r.

Autor: Nina Glińska

Obszar AZP: 73-71

Miejscowość: Laski

Nr stanowiska w miejscowości: 1

Nr stanowiska na obszarze: 7

Funkcja obiektu: obozowisko

**Chronologia stanowiska: epoka kamienia
średniowiecze**

Zabytki: 10 zabytków krzemiennych

teren

Funkcja obiektu: obozowisko

Chronologia stanowiska: późne

Zabytki: 6 fragmentów ceramiki

Uwagi: brak potwierdzenia w

Weryfikacja:

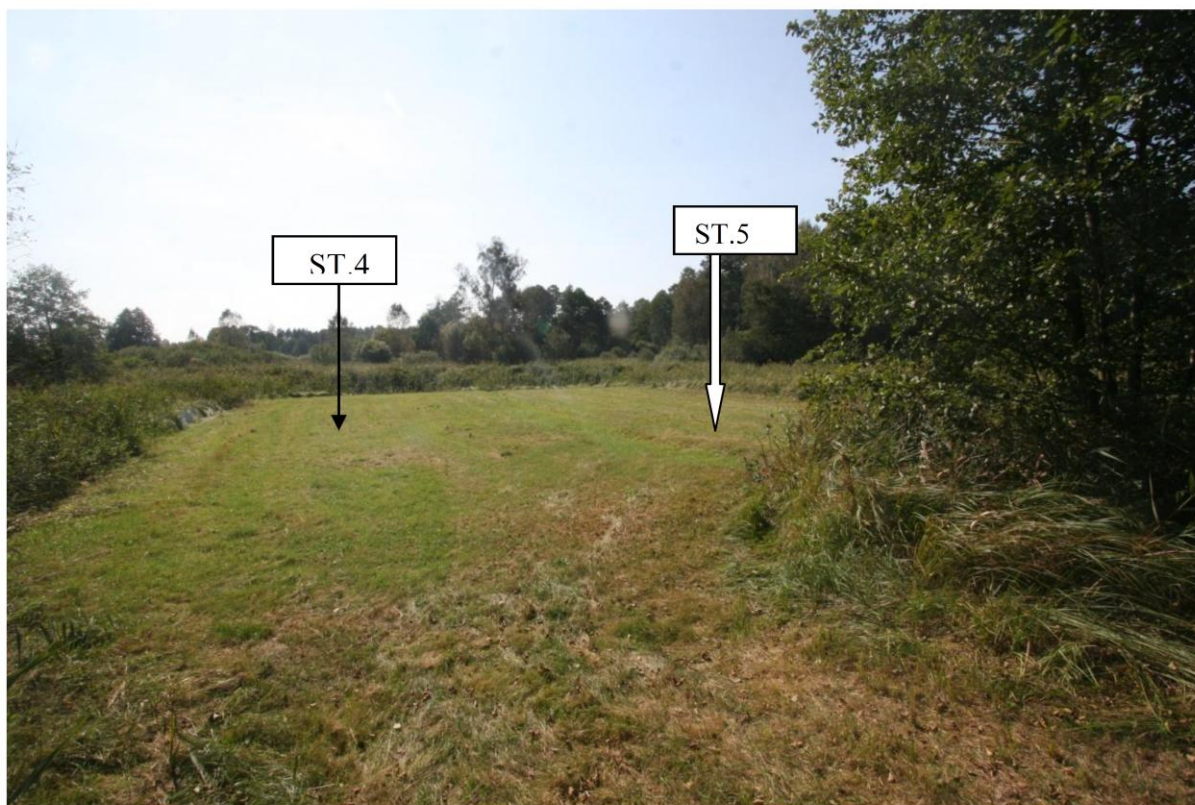
Stanowisko znajduje się w lesie. W tym miejscu znajdują się duże wyrobiska piasku, w których być może znajdowane były w/w zabytki. W czasie weryfikacji nie natrafiono na żaden materiał zabytkowy.

Widok na północny-wschód.

Obszar AZP: 73-71**Miejscowość: Mireń****Nr stanowiska w miejscowości: 2****Nr stanowiska na obszarze: 5****Funkcja obiektu: obozowisko****Kultura: trzciniecka****Chronologia stanowiska: -****Zabytki: 2 fragmenty ceramiki****Uwagi: brak potwierdzenia w terenie****Nr stanowiska w miejscowości: 1****Nr stanowiska na obszarze: 4****Funkcja obiektu: ślad osadnictwa****Chronologia stanowiska: pradzieje****Zabytki: 1 fragment ceramiki****Uwagi: brak potwierdzenia w****Weryfikacja:**

Obydwa stanowiska znajdują się na łące, co uniemożliwia weryfikację.

Widok na południe.

Obszar AZP: 73-71**Miejscowość: Plachty****Nr stanowiska w miejscowości: 1****Nr stanowiska na obszarze: 3****Funkcja obiektu: osada****Kultura: łużycka****Chronologia stanowiska: Ha C/D****Zabytki: 17 fragmentów ceramiki*****Weryfikacja:***

Mimo, iż pole na którym znajduje się stanowisko nie jest użytkowane, udało się zarejestrować kilka

fragmentów naczyń w kretowinach oraz niewielkich wkopach, powstałych zapewne w celu pobrania piasku. Spora liczba zabytków pobranych zarówno w trakcie badań powierzchniowych, jak

i podczas obecnej weryfikacji, może świadczyć o dość dużym nasyceniu materiałem zabytkowym w tym miejscu. Dodatkowo występowanie polepy, może wskazywać na istnienie w tym miejscu osady kultury łużyckiej.

Zabytki:

- 3 nieornamentowane fragmenty brzuśców
- 1 fragment guzka (?)
- 3 fragmenty polepy

Chronologia:**Kultura łużycka**

Widok na południowy-zachód.

Obszar AZP: 73-71**Miejscowość: Salki****Nr stanowiska w miejscowości: 1****Nr stanowiska na obszarze: 1****Funkcja obiektu: ślad osadnictwa****Chronologia stanowiska: pradzieje kamienia****Zabytki: 2 fragmenty ceramiki****Funkcja obiektu: ślad osadnictwa****Chronologia stanowiska: epoka****Zabytki: 3 wióry krzemienne****Miejscowość: Salki****Nr stanowiska w miejscowości: 2****Nr stanowiska na obszarze: 2****Funkcja obiektu: ślad obozowiska****Chronologia stanowiska: epoka kamienia****Funkcja obiektu: ślad osadnictwa****Chronologia stanowiska: pradzieje****Zabytki: 3 odlupki krzemienne****Zabytki: 2 fragmenty ceramiki*****Weryfikacja:***

W miejscu stanowisk 1 i 2 obecnie znajduje się staw.

Widok na wschód.

Obszar AZP: 73-71**Miejscowość: Sucha****Nr stanowiska w miejscowości: 1****Nr stanowiska na obszarze: 6****Funkcja obiektu: ślad obozowiska****Chronologia stanowiska: epoka kamienia,
wczesna epoka brązu****Zabytki: 4 odlupki krzemienne****Funkcja obiektu: ślad osadnictwa****Chronologia stanowiska: pradzieje****Zabytki: 1 fragment ceramiki*****Weryfikacja:***

Stanowisko znajduje się na polu, które nie było od dość długiego czasu użytkowane. Mimo tego na piaszczystym podłożu zarejestrowano fragmenty naczyń oraz odlupków krzemiennych. Mała liczba zabytków oraz ich niewielkie rozmiary nie pozwalają na precyzyjne określenie chronologii, chociaż technologia naczyń mogłaby wskazywać na kulturę łużycką.

Zabytki:

- 2 nieornamentowane fragmenty brzuśców
- 2 odlupki krzemienne

Chronologia:Kultura łużycka (?)**Widok na zachód.**

Obszar AZP: 73-70

Miejscowość: Czarna

Nr stanowiska w miejscowości: 1

Nr stanowiska na obszarze: 1

Funkcja obiektu: ślad osadnictwa

Kultura:

Chronologia stanowiska: późne średniowiecze, okres nowożytny

Zabytki: 2 fragmenty ceramiki

Weryfikacja:

Nie udało się potwierdzić istnienia stanowiska, nie znaleziono żadnego materiału zabytkowego.

Widok na południowy – zachód.

Obszar AZP: 73-70**Miejscowość: Jedlnia****Nr stanowiska w miejscowości: 1****Nr stanowiska na obszarze: 3****Funkcja obiektu: osada****osadnictwa****Kultura: późne średniowiecze****Chronologia stanowiska: XIII-XV w.****Zabytki: 7 fragmentów ceramiki
ceramiki****Funkcja obiektu: ślad****Kultura: pradzieje****Chronologia stanowiska: -****Zabytki: 1 fragment****Funkcja obiektu: -****Kultura: -****Chronologia stanowiska: -****Zabytki: -*****Weryfikacja:***

Stanowiska znajdują się na łące, co uniemożliwia jego weryfikację.

Widok na zachód.

Obszar AZP: 73-70

Miejscowość: Jedlnia

Nr stanowiska w miejscowości: 2

Nr stanowiska na obszarze: 4

Funkcja obiektu: Dwór

Kultura: renesans

Chronologia stanowiska: XVI-XVII w

Zabytki: 9 fragmentów ceramiki, 5 fragmentów kafli

Weryfikacja:

Mimo, iż stanowisko znajduje się na łące w kretowinach występuje duża ilość cegieł i ceramiki nowożytnej.

Widok na zachód.

Jedlnia po raz pierwszy została odnotowana przez J. Długosza. Najwięcej mówi księga XI. *Dziejów*, z której dowiadujemy się o pobycie w Jedlni 1393 r. królowej Jadwigi, jako króla Polski (rex Poloniae) oraz licznych pobytach króla Władysława Jagiełły. W trakcie tych pobytów w Jedlni wydawane były liczne dokumenty królewskie, z których najważniejszy był przywilej jedlneński z 1430 roku. Posiadamy też liczne informacje źródłowe o częstych pobytach kolejnych królów polskich w Jedlni, aż po Stanisława Augusta Poniatowskiego. Do dóbr królewskich Jedlnia należała jeszcze w końcu XVIII w.

Miejscowość Jedlnia – Poświętne była opisywana już przez badaczy XIX-wiecznych Józefa Gackiego i Oskara Kolberga, a potem przez ks. Jana Wiśniewskiego. J. Gacki pisze: „Może z czasów pogańskich są tu dwa wzgórza, czyli jak je tu zowią kopce i trzecia górka,

wszystkie wśród łąk ręką ludzką usypane. Przy kopcu jednym dzisiaj dwór, przy drugim fajanserya stoją.(...)Według podania, tak górka, jak i kopce, miały służyć za posady zamkom królewskim, drewnianym oczywiście, bo dziś po nich i ślad nie został.”

Pierwszy wspomniany kopiec (stan.4), znajduje się ok. 400 m. na wschód od kościoła parafialnego. Wiedzę na temat założeń istniejących w tym miejscu czerpiemy z XVI i XVII – wiecznych

dokumentów, cytowanych przez J. Gackiego . Dowiadujemy się z nich o dwóch, piętrowych domach „... z których jeden na podbramiu, drugi stanął na kopcu”. Gacki podaje także opis ich rozplanowania: „*Pierwszy na dole prócz sieni i Sieńki, miały izbę białą i nadto po dwie izb, komnat i komór, a na górze ganek, sień, przedsionek, dwie izby i dwie komnaty. Stojący zaś na kopcu, otoczony wodą był mniejszy i tylko na dolę sień i izbę, a na górze sień, komnatę i izbę zawierał, dach miał gątowy. Dom wielki był o sześciu wierzach, dom na kopcu o jednym wierzchu*”. Lustracja dóbr królewskich z 1615 r.

zanotowała również dwa dwory: „*Dom wielki gątem pobity o sześciu wierzach do którego wchodząc jest sień przegrodzona. Z tej sieni na jednej stronie izba z kownatą naprzeciwko niej druga izba z kownatą. Z tej Kownaty drzwi do przegrodzenia drugiej strony sien. Naprzeciwko tej kownaty izdebka z kownatą. Z sieni wychodząc jest wchód na górę nad nim ganeczek. Na górę wszedłszy sala. Z tej sali po jednej stronie izba wielka stołowa, z niej kownata, naprzeciw niej izdebka ze dwiema kownatkami. Naprzeciw tego domu jest drugi dom gątom pobity o jednym wierzchu, do którego mostek. Na dole sień i dwie izby z kownatą, nad temi izbami sala wielka.*” Istnienie zabudowań potwierdziła Lustracja Województwa Sandomierskiego, 1660-1664, podając, że: „*Był dwór przy tej wsi, który ogniem przez Kozaków jest zniesiony, w ostatku zrujnowany*”.

Na podstawie tych kilku opisów w połączeniu z informacją o częstym przebywaniu w Jedlni królów polskich, od Władysława Jagiełły począwszy po Stanisława Augusta Poniatowskiego, można wyciągnąć wniosek, że pierwsze dwory pobudowano w 2 poł. XIV w., następnie je remontowano i przebudowano dla kolejnych władców.

Dodatkowo fakt średniowiecznych korzeni tego założenia mogą potwierdzać stanowiska zlokalizowane w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Stanowiska 3 i 5, na których zarejestrowano fragmenty średniowiecznych naczyń są do tego istotną przesłanką.

Drugi z kopców wymienionych przez Gackiego znajduje się na południowy-zachód od kościoła. W latach 1840-1873 istniała na nim fabryka fajansu, obecnie jest on bardzo zniszczony i prawie nieczytelny. Natomiast trzeci kopiec znany jest jedynie z przekazów źródłowych i nie został nigdy zidentyfikowany.

Literatura:

J. Gacki *Jedlnia, w niej kościół. I. Akta obelnego prawa*, Radom, 1874.

O. Kolberg *Lud. seria 20*, Kraków, 1887.

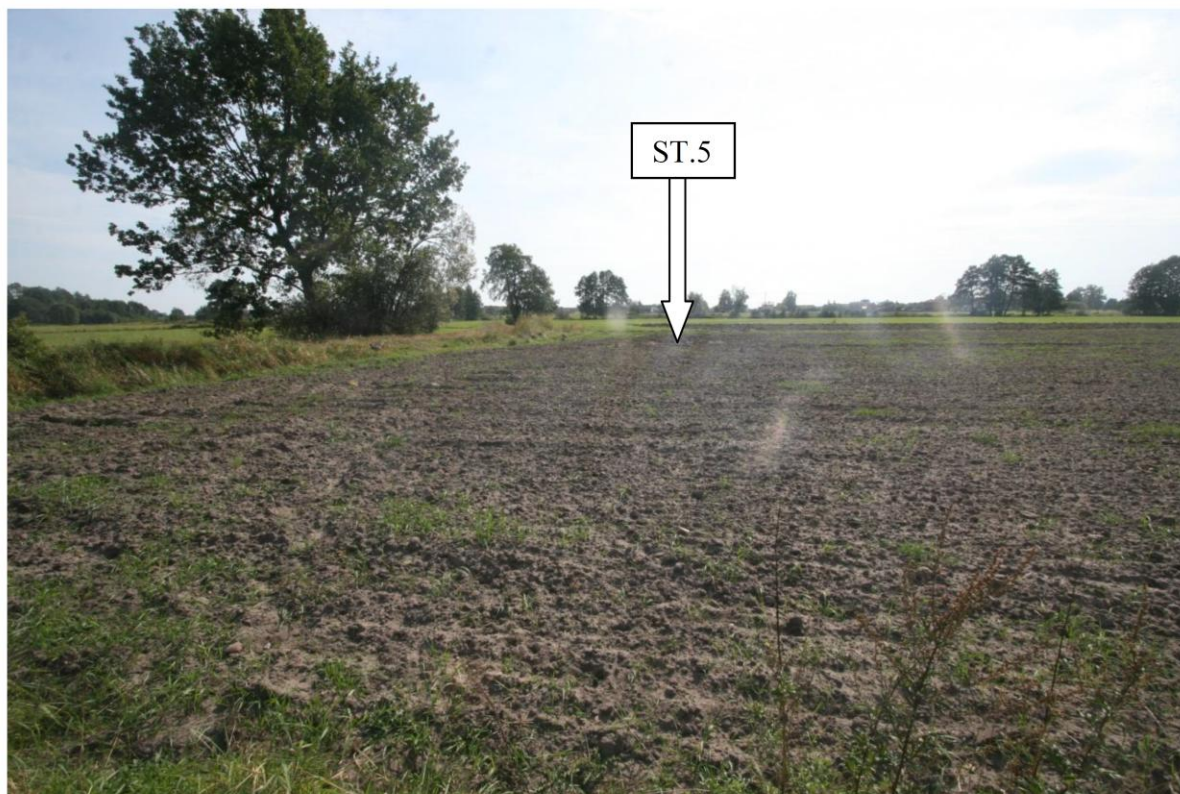
A. Nierychlewska *Budownictwo obronne powiatu radomskiego w okresie od XIII do XVIII wieku*, Radom, 2002.

Obszar AZP: 73-70**Miejscowość: Jedlnia****Nr stanowiska w miejscowości: 3****Nr stanowiska na obszarze: 5****Funkcja obiektu: ślad osadnictwa
osadnictwa****Kultura: średniowiecze****Chronologia stanowiska: XII-XV w.****Zabytki: 1 fragment ceramiki
ceramiki****Funkcja obiektu: ślad****Kultura: pradzieje****Chronologia stanowiska: -****Zabytki: 1 fragment****Funkcja obiektu: ślad osadnictwa****Chronologia stanowiska: epoka kamienia****Zabytki: 1 odłupek, 1 wiór krzemienny*****Weryfikacja:***

Stanowisko znajduje się w niewielkiej odległości na północ od rzeki Leniwej, częściowo na łące, częściowo na polu ornym. W trakcie weryfikacji potwierdzono występowanie ceramiki wczesnośredniowiecznej oraz zabytków krzemiennych.

Zabytki:

- 5 fragmentów ceramiki wczesnośredniowiecznej – 1 brzeg, 4 fr. brzuśców (3 ornamentowane)
- 1 fragment ceramiki nieokreślonej
- 2 odłupki krzemienne

Widok na południe.

Obszar AZP: 73-70**Miejscowość: Jedlnia****Nr stanowiska w miejscowości: 4****Nr stanowiska na obszarze: 6****Funkcja obiektu: ślad osadnictwa****Kultura: późne średniowiecze****Chronologia stanowiska: XII-XIV w.****Zabytki: 3 fragmenty ceramiki*****Weryfikacja:***

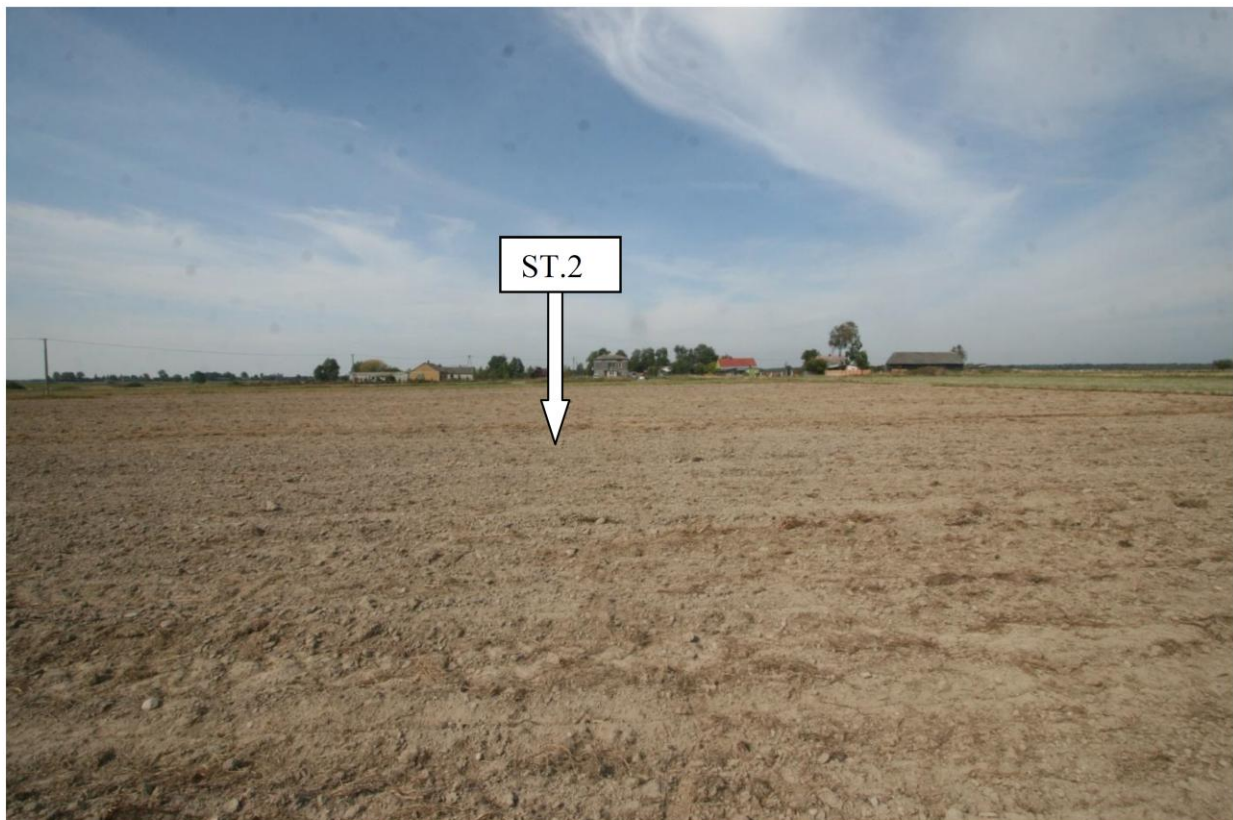
Nie udało się potwierdzić istnienia stanowiska, nie znaleziono żadnego materiału zabytkowego.

Widok na północ.

Obszar AZP: 73-70**Miejscowość: Marcelów****Nr stanowiska w miejscowości: 1****Nr stanowiska na obszarze: 2****Funkcja obiektu: ślad osadnictwa****Kultura: pradzieje****Chronologia stanowiska: -****Zabytki: 1 fragment ceramiki*****Weryfikacja:***

Nie udało się potwierdzić istnienia stanowiska, nie znaleziono żadnego materiału zabytkowego.

Widok na północny-zachód.

Obszar AZP: 73-69**Miejscowość: Jedlnia Kościelna****Nr stanowiska w miejscowości: 2****Nr stanowiska na obszarze: 5****Funkcja obiektu: ślad osadnictwa****Kultura: średniowiecze****Chronologia stanowiska: XI-XV w.****Zabytki: 2 fragmenty ceramiki*****Weryfikacja:***

Nie udało się potwierdzić istnienia stanowiska, nie znaleziono żadnego materiału zabytkowego

Widok na północny-wschód

Obszar AZP: 73-69**Miejscowość: Jedlnia Kościelna****Nr stanowiska w miejscowości: 3****Nr stanowiska na obszarze: 6****Funkcja obiektu: osada****Kultura: średniowiecze****Chronologia stanowiska: XI-XV w.****Zabytki: 20 fragmentów ceramiki*****Weryfikacja:***

Stanowisko znajduje się przy drodze krajowej nr 737, za zabudowaniami wsi Jedlnia Kościelna.

Weryfikacja stanowiska możliwa była jedynie w zachodniej części stanowiska, na polu ornym, reszta znajduje się na prywatnym podwórku i sadzie. Obecne badania potwierdzają wcześniejsze wyniki.

Znaleziono ceramikę wczesno- i późnośredniowieczną.

Zabytki:

- 19 fragmentów ceramiki – 3 brzegi, 2 dna, 1 fr. szyjki, 13 fr. brzuśców (1 ornamentowany).

Widok na południowy-zachód.

Obszar AZP: 73-69**Miejscowość: Kieszek****Nr stanowiska w miejscowości: 1****Nr stanowiska na obszarze: 4****Funkcja obiektu: ślad osadnictwa****Kultura: przeworska****Chronologia stanowiska: okres rzymski****Zabytki: 1 fragment ceramiki*****Weryfikacja:***

Nie udało się potwierdzić istnienia stanowiska, nie znaleziono żadnego materiału zabytkowego.

Widok na północ.

Obszar AZP: 73-69**Miejscowość: Poświętne****Nr stanowiska w miejscowości: 1****Nr stanowiska na obszarze: 3****Funkcja obiektu: ślad osadnictwa****Kultura: -****Chronologia stanowiska: -****Zabytki: 1 fragment ceramiki*****Weryfikacja:***

Nie udało się potwierdzić istnienia stanowiska, nie znaleziono żadnego materiału zabytkowego.

Widok na wschód.

Obszar AZP: 73-69

Miejscowość: Zadobrze

Nr stanowiska w miejscowości: 1

Nr stanowiska na obszarze: 2

Funkcja obiektu: ślad osadnictwa

Kultura: średniowiecze

Chronologia stanowiska: XI-XV w.

Zabytki: 1 fragment ceramiki

Weryfikacja:

Nie udało się potwierdzić istnienia stanowiska, nie znaleziono żadnego materiału zabytkowego.

Widok na wschód.

Obszar AZP: **73-69** – weryfikacja z 2003 r.

Miejscowość: **Jedlnia Letnisko**

Nr stanowiska w miejscowości: **1**

Nr stanowiska na obszarze: **5**

Funkcja obiektu: **śląd obozowiska**

osadnictwa

Chronologia stanowiska: **epoka kamienia**

nowożytność

Zabytki: **1 odlupek krzemienny**

ceramiki

Funkcja obiektu: **śląd**

Chronologia stanowiska:

Zabytki: **2 fragmenty**

Weryfikacja:

Stanowisko znajduje się w lesie, w miejscu młodnika. Być może zostało zarejestrowane niedługo po jego sadzeniu. W chwili obecnej brak możliwości jego weryfikacji.

Widok na wschód.

AZP: 73-69 – weryfikacja z 2003 r.

Miejscowość: **Jedlnia Poświętne**

Nr stanowiska w miejscowości: **1**

Nr stanowiska na obszarze: **6**

Funkcja obiektu: **ślad osadnictwa**

Chronologia stanowiska: **średniowiecze - nowożytność**

Zabytki: **4 fragmenty ceramiki**

Weryfikacja:

Stanowisko pokrywa się ze st. 6, z badań powierzchniowych AZP.

Widok na południowy-zachód.

Obszar AZP: **73-69** – weryfikacja z 2003 r.

Miejscowość: **Jedlnia Poświętne**

Nr stanowiska w miejscowości: **2**

Nr stanowiska na obszarze: **7**

Funkcja obiektu: **osada**

Chronologia stanowiska: **średniowiecze - nowożytność**

Zabytki: **6 fragmenty ceramiki**

Weryfikacja:

Na stanowisku zarejestrowano bardzo dużą ilość materiału wczesno- i zwłaszcza późnonowożytnego. Nie udało się natomiast znaleźć materiału zabytkowego pochodzącego ze średniowiecza.

Widok na północ.

Obszar AZP: **73-69** – weryfikacja z 2003 r.

Miejscowość: **Jedlnia Poświętne**

Nr stanowiska w miejscowości: **3**

Nr stanowiska na obszarze: **8**

Funkcja obiektu: **ślad obozowiska**

Chronologia stanowiska: **epoka kamienia
rzemyckich**

Zabytki: **1 odlupek krzemienny**

Funkcja obiektu: **ślad osadnictwa**

Chronologia stanowiska: **okres wpływów**

Kultura: **przeworska**

Zabytki: **6 fragmenty ceramiki**

Funkcja obiektu: **ślad osadnictwa**

Chronologia stanowiska: **średniowiecze-nowożytność**

Zabytki: **2 fragmenty ceramiki**

Weryfikacja:

Stanowisko nr 8 znajduje się po obu stronach drogi prowadzącej do Poświętnego. Po stronie południowej w chwili obecnej jest łąka, natomiast po stronie północnej jest pole orne, lecz zarośnięte i nie użytkowane od dłuższego czasu. Z w/w przyczyn nie natrafiono na żadne zabytki.

Widok na wschód.

Obszar AZP: **73-69** – weryfikacja z 2003 r.

Miejscowość: **Kieszek**

Nr stanowiska w miejscowości: **1**

Nr stanowiska na obszarze: **9**

Funkcja obiektu: **ślad osadnictwa**

Funkcja obiektu: **ślad osadnictwa**

Chronologia stanowiska: **okres wpływów rzymskich
średniowiecze**

Chronologia stanowiska: **późne**

Kultura: **przeworska**

Zabytki: **3 fragmenty ceramiki**

Zabytki: **1 fragment ceramiki**

Weryfikacja:

Nie udało się potwierdzić istnienia stanowiska, nie znaleziono żadnego materiału zabytkowego.

Widok na północ.

Obszar AZP: 72-70**Miejscowość: Jedlnia Kolonia****Nr stanowiska w miejscowości: 1****Nr stanowiska na obszarze: 1****Funkcja obiektu: osada (?)****Kultura: średniowiecze****Chronologia stanowiska: -****Zabytki: 4 fragmenty ceramiki*****Weryfikacja:***

Nie udało się potwierdzić istnienia stanowiska, nie znaleziono żadnego materiału zabytkowego.

Widok na zachód.

Obszar AZP: 72-70

Miejscowość: Jedlnia Kolonia

Nr stanowiska w miejscowości: 2

Nr stanowiska na obszarze: 2

Funkcja obiektu: ślad osadniczy

Kultura: pradzieje

Chronologia stanowiska: -

Zabytki: 1 fragment ceramiki

Weryfikacja:

Nie udało się potwierdzić istnienia stanowiska, nie znaleziono żadnego materiału zabytkowego.

Widok na północ.

Obszar AZP: 72-69**Miejscowość: Poświętne****Nr stanowiska w miejscowości: 1****Nr stanowiska na obszarze: 4****Funkcja obiektu: osada****Kultura: przeworska****Chronologia stanowiska: okres rzymski****Zabytki: 12 fragmentów ceramiki, 1 odlupek*****Weryfikacja:***

Stanowisko nr 4 znajduje się po dwóch stronach cieków wodnych, jednej z odnóg rzeki Leniwej.

Po stronie południowej są jedynie nieużytki: łąki, pastwiska. Natomiast po stronie północnej, ok. 20-30 m. od cieków, leży pole biegnące na północ wzdłuż kilku zabudowań, aż do polnej ścieżki łączącej wieś Brzezinki z Jedlnią Kolonią. Mimo, iż pole nie jest użytkowane od jakiegoś czasu, udało się zarejestrować na nim kilkanaście fragmentów ceramiki kultury przeworskiej. Największą ilość ułamków naczyń znajdowano w obrębie stanowiska naniesionego w czasie badań AZP na południowym stoku wzniesienia, kolejne pojedyncze fragmenty występowały jeszcze kilkadziesiąt metrów dalej na północ (St. 4a). Następne, niewielkie skupisko zabytków zarejestrowano już na kulminacji tej formy terenowej, tuż za wspomnianą polną drogą (St. 4b).

Zabytki:

- **st.4 i 4a** – 13 fragmentów nieornamentowanych środkowej części naczyń i 2 brzegi.
- **st.4b** - 2 nieornamentowane fragmenty środkowej części naczyń i fragment polepy.

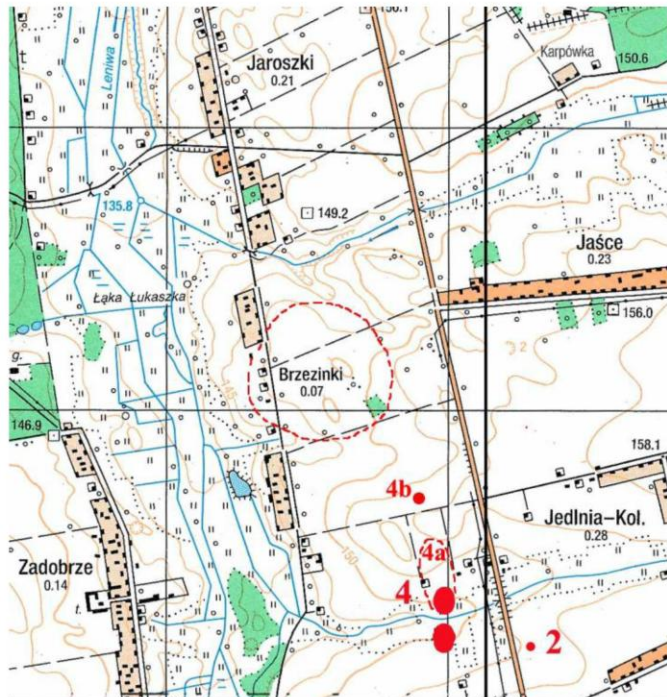
Chronologia:**Kultura przeworska****Widok na północ.**

Widok na południe.

Dzięki przekazowi ks. Józefa Gackiego posiadamy informację o istnieniu w tej okolicy cmentarzyska kultury przeworskiej: „Dawna to wieś Jedlnia. W miejscu zwanem nad Osiekiem, w lesie, gdzie tu i ówdzie znajdowały się dawne niwki jedleńskie, i gdzie po 1843 r. pobudowała się wioska Brzeziny, w miejscu gdzie dziś osada granicząca z wsią Jaroszek, około 1835 r. na wzgórzu wykopano z czasów słowiańskich trzy popielnice czyli dzieżki ze spalonymi szczątkami pogańskich mieszkańców tutejszych. Śród popiołów znaleziono miecz na trzy części załamany i żelazo podobne do nożyc, lecz przez rdzę strawione.”

Zlokalizowane podczas badań powierzchniowych AZP stanowisko nr 4 może wskazywać na istnienie w tym miejscu osady kultury przeworskiej. Występowanie dużej ilości zabytków na południowym stoku wzniesienia, w pobliżu cieku wodnego uprawdopodobnia taką interpretację znalezisk. Może to również pośrednio potwierdzać lokalizację w niedalekiej okolicy cmentarzyska z tego okresu, o którym informację przekazał Gacki. Niestety w czasie badań weryfikacyjnych nie udało się natrafić na żadne zabytki przeworskie w rejonie opisanym

przez księdza. Na mapie czerwoną linią przerywaną zaznaczono hipotetyczne miejsce, w którym wg przekazu mogło być zlokalizowane cmentarzysko.

Literatura:

J. Gacki *Jedlnia, w niej kościół. I. Akta obelnego prawa*. Radom, 1874.

Podsumowanie:

Gmina Pionki, na terenie której przeprowadzona została weryfikacja stanowisk archeologicznych, leży w obrębie dwunastu obszarów AZP (71-69, 71-70, 71-71, 72-69, 72-70, 72-71, 73-69, 73-70, 73-71, 74-69, 74-70, 74-71). Dotychczasowe archeologiczne badania powierzchniowe, przeprowadzone w ramach programu Archeologicznego Zdjęcia Polski, zlokalizowały występowanie stanowisk na pięciu obszarach (72-69, 72-70, 73-69, 73-70, 73-71). Na obszarze 73-69 miały miejsce również powierzchniowe badania weryfikacyjne wykonane w 2003 r. Podczas tych prac zarejestrowano 38 stanowisk (29 podczas pierwszych badań oraz 9 podczas badań weryfikacyjnych). Do raportu dołączona zostanie mapa gminy w skali 1:25 000 wraz z naniesionymi stanowiskami.

W trakcie obecnej weryfikacji stanowisk archeologicznych na terenie gminy Pionki udało się potwierdzić występowanie zabytków archeologicznych na dziesięciu stanowiskach (AZP 72-69: st. 4; AZP 73-69: st. 6; AZP 73-70: st. 4, 5; AZP 73-71: st. 3, 6; badania weryfikacyjne: AZP 73-69 st. 7). Część stanowisk, których nie udało się potwierdzić, znajduje się obecnie na nieużytkach, uniemożliwiających weryfikację. Dwa stanowiska są w tej chwili zlokalizowane w lesie, a na terenie dwóch powstał staw. Nie udało się również potwierdzić większości śladów osadniczych. Większość stanowisk nie jest w chwili obecnej narażona na zniszczenie w wyniku prac rolniczych.

Na terenie gminy Pionki najbardziej interesujące są stanowisko 4 w Poświętnym (osada przeworska) oraz stanowisko 4 w Jedlni (dwór). Na stanowisku nr 4 w Poświętnym występowanie dużej ilości zabytków uprawdopodobnia lokalizowanie w tym miejscu osady kultury przeworskiej. Może to również pośrednio potwierdzać istnienie w niedalekiej okolicy cmentarzyska z tego okresu, o którym informację przekazał ksiądz J. Gacki.

Dwór w Jedlni, wzmiankowany w źródłach od wieku XVI, stanowi niezwykle interesujący problem badawczy w kontekście jego ewentualnego średniowiecznego rodowodu, dyskutowanego w literaturze przedmiotu oraz jego interpretacji jako dworu Władysława Jagiełły.